

MISTRZ (1456) *sb m*

mistrz (1454), (czes.) **mistr** (2), [**mister**]; mistrz: mistr *BielKron* (184:1; 370), *Mącz* (38:1; 234d).

-rs (5), -rzs (1).

sg N mistrz (512). ◇ *G* mistrza (183). ◇ *D* mistrzowi (79), mistrzewi *LibMal* (4). ◇ *A* mistrza (166). ◇ *I* mistrzem (133); -em (3), -ęm (1), -(e)m (129); -em *OpecŻyw* (2); -em : -ęm *MurzNT* (1:1). ◇ *L* mistrzu (7). ◇ *V* mistrzu (121). ◇ *pl N* mistrzowie (69), mistrze (2), [**mistrzowie**]; mistrzowie : mistrze *RejWiz* (1:1), *BielKron* (4:1). ◇ *G* mistrzów (94); -ów (10), -(o)w (84). ◇ *D* mistrzóm (16); -óm (2), -om (1), -(o)m (13); -óm *Mącz*; -óm : -om *SarnStat* (1:1). ◇ *A* mistrze (41), mistrz(o)w *StryjKron* (2). ◇ *I* mistrzami (16), mistrzmi (6); -ami *Prot*, *WujJud* (3), *ModrzBaz* (2), *NiemObr* (3), *PaprUp*, *WujNT* (4); -mi *KromRozm II RejZwierz*, *OrzRozm*, *OrzQuin*, *KochFrag*; -ami : -mi *SkarKaz* (2:1). ◇ *L* mistrzach (1) *ReszPrz*, mistrzách (1) *ModrzBaz*, mistrzoch (1) *RejPos*. ◇ *V* mistrzowie (2).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Nauczyciel, wychowawca, duchowy przewodnik; wzór do naśladowania; magister Mącz, Calep, Modrz, Vulg; didascalus, formator iuventutis et morum, paedagogus, praeceptor, professor, rabbi Mącz, Vulg; doctor, gymnastes, paedotribos Calep; eruditor Vulg [w tym osoba dialogu (tylko BiałKat) (39)] (751) : Czelić ma być dawana mistrzowi a myotły fye ma być bano. March¹ A3v [idem March³ *V2]; Smieię fie z Mistrzá głupiego/ Ktory cię nie nauczył tego. BierEz Cv, C2, D4; bo rodzicowie tilko przyrodzenie dawaia, ale mistrzowie cznoty y dobry żywot. BielŻyw 89; March³ V2; RejKup n5v, y4; KromRozm I M4v; MurzHist Tv; MurzNT 37v; KromRozm II v2v; Naprzod w wielkiey frogości chowaią nas mátki/ Potym vcząc mistrzowie wyłożą ná iátki BielKom E4, E3; RejWiz 80; Niechay was nie wiele mistrzow [*magistri*; nauczycielmi *WujNT*] bywa Leop Iac 3/1; OrzList b3; Bo od Mistrzá pámięta/ co więc słychał zaczek. RejZwierz 86v; OrzRozm M; BielKron 465v; GrzegRóżn D3; dla ktorey przyczyny Wolićie do Włoch/ ábo do Niemiec słać syny/ Maiąc swe szkoly doma/ [...] Zdadzą fię wam podobno proftacy mistrzowie KochSat B3; Formator, Xtałtownik/ też mistrz/ albo Pedagog Mącz 134b; Melius est habere praeceptorem promotum, Lepiey yeft mieć mistrá takowego któremu Titul mistrzowftwá dano Mącz 234d; Vt pueris olim dant crustula blandi Doctores Elementa velint ut discere prima, Iáko pochlebujący mistrzowie pod czas nieyákie smáczne káski dáya dzieciom/ nęcąc ye do szkoly. Mącz 262c; Pendere poenas magistro, Wziąć chłostę od mistrzá. Mącz 288c, 163b, 188b, 234d, 264d, 373b, 395c, 481d; Niebądźcie hárdzi swym Zakom Mistrzowie MączKoch; OrzQuin Mv; bo z dziefiątniká bywa rotmistrz/ s fláchćicá kfiążę/ s kfiędzá biskup/ á z vcźniá mistrz GórnDworz Kk4v, C2, E5, E6v, Ff2v; VCZENÍ. Mistrzu/ co czyniác Wieczny Zywtot mogę otrzymác? MISTRZ. Iesli chcefz do Wiecznégo Zywtotá wnidź/ choway Przykazánié BOzé BiałKat 1, 11, 13, 13v [2 r.], 16 [3 r.], 23v (40); Nie gniewa fie Mistrz ná dziecię/ á wždy mu czáfem miotełką wytnie RejZwierz 76v; Iáko y mistrz gdy komu dziatki nadobnie wychowa/ cnoty pomierne y piękne obyczáię w nich poftánowi RejZwierz 99v, 52v, 97v, [233]; RZymiánię [...] Itáráiác fie pilnie o Rzeczpołpolitá/ zwálzćzá w rzeczách Rycerskich/ dawáli ná ćwiczenie młode ludzi thym Mistrzom/ ktorzy tę spráwę vmieli BielSpr 1, 4; CzechRozm 257; Bo nietylko iż wiele ludzi [...] iuz z Pána Chriftułowey Owczárni wyfzło/[...] á ktemu ieszcze niemáły poczet mistrzow złych łobie*

przyjęło/ ku łwych wřzu lubořci *KarnNap ktv*; niechayby do tego [*biegania, skakania, szrymierstwa*] wřzywali miřtrzew [*magistris*]/ ktorziby Rzeczypořpolitey kořztem n to mieli być chowni. *ModrzBaz* 110v; Ktorzi łtudenći/ boby byli pořylni do Akdemiy/ boby łię w tychże klařtorzech vcřyli v Miřtrzew [*a magistris*] n to niętych. *ModrzBaz* 131; Maćie tedy o to łtranie czynić/ by miřtrzom słuřzne zapłty były nznczone *ModrzBaz* 134, 12, 67v, 128v, 134; *SkarŻyw* 570, 573; gdy oto ći ludzie/ nie czuic łię/ rozmitych Miřtrzew/ ktorzyby im wirę łtanowili/ łzukc muřieli *NiemObr* 134; Miřtrz nie mřz n łwiećie/ ktorzyby nas vcřyl/ iko poznc/ co ieřt łprwiedliwe/  co nie. *Górnrizm* Fv; Dictata – Rzecz ktor powied miřtrz do piřsani łwoim vcřniom. *Calep* 320a, 467b, 627b, 745a; *LatHar* ++5; *WujNT* 98 *marg*, *Iac* 3/1, k. Aaaaaav; *SarnStat* 205, 207; *SkarKaz* 81a, 155a; *GosłCast* 5.

mistrz czego (7): *HistAl* B2; *Mcz* 228b; rozumieymy/ że łzkolny łtan ieřt nacudnieyřzy y rzecřam ludzkim naypořytecznieyřzy/ ktorzy nam tk wiele miřtrzew dobrych nuk łpłodził *ModrzBaz* 130v; tm mic dołkonlych cnot miřtrz Niluřa/ Greczyn/ do iego nog vpadł *SkarŻyw* 353, 51, 471. Cf »mistrz szrymierstwa«.

mistrz komu do czego (1): [*řw. Antoni*] wielki miřtrz wřzytkim do cnoty y miłõci Bołkiey *SkarŻyw* 58.

mistrz na co (1): le nigdy miřtrz n tki řywot niemic/ zdobř tyle woł łam łię n on trudny łtan puřcił *SkarŻyw* 570.

mistrz w czym (3): *RejWiz* 185v; gdy podrořł/ ziednł mu [*Mojřeszowi*] miřtrze dobre w nukach rozmitych *BielKron* 28; *SkarŻyw* 62.

mistrz czyj [*w tym: pron poss* (29), *G sb i pron* (21), *ai poss* (2)] (52): SOcrates mędrzec Attenłki [...] Archelauřow vcřen był  Platonowym miřtrzem *BielŻyw* 44, 34, 72, 142; kazał piřc łift do Olimpiey mtki łwey do Ariřtoteleřa miřtrz łwego [*praeptori suo*] *HistAl* M7, A8v, I4v, K2, N2; *KrowObr* 122v; lud ktorzy ieřt w Ieruzlem y w Zydowłkiey řiemy/ y Senath/ y Iudas/ Aryřthobolowi miřtrzewi Ptolomeuř Krol [*magistro Ptolemaei regis*] [...] włkzi pozdrowienie *Leop 2.Mach* 1/10; *BibRadz Matth* 10/25; Był ten Klimach rodem z Włoch z miłt Florencyey/ człowiek vcřony/ Miřtrz Krol Olbrchta *BielKron* 399, 87, 127v, 145, 279v; Gdiř młodzieuczykowie nřzy [...] dla wielkiey rołkořzy leni łię vcřyć/ y ieřcze zledwie odczyczkowni/ łromi łie miřtrzew łwoich pořłuzni być *KwiatKsiř* E4; *Mcz* 178c; *Prot* A2; *HistRzym* 13v; *RejŻwierc* 214v; *BielSpr* 42v; *ModrzBaz* [16]v, 132v; *KochPs* 183; bo łam n łobie grzech zwycięęřywřzy/ dopiero innych miřtrzem zořtc mił *SkarŻyw* 249, 59, 62, 74 [2 r.], 166, 250 [2 r.], 332, 570, 573; *NiemObr* 47, 147; *ReszHoz* 128; *Phil* I4v, K; *LatHar* 203; *WujNT* 98, 164, *Matth* 10/25, *Luc* 6/40, *Rom* 2/20; Ieřli łwiecki mędrzec n złego vcřni ptrzc/ miřtrz iego bić y krc kazał *SkarKaz* (3, 42a, 120a. Cf »mistrz w klasztorze«.

W połczeniu z imieniem lub (i) nazwiskiem [*w tym: imię + mistrz* (20), *mistrz + imię* (7)] (27): *BielŻyw* 34, 72; *HistAl* A8v, M7, N2; *Leop 2.Mach* 1/10; GOSPOD. Gdym był w Wenecyey miłem Miřtrz IOAnnem *Baptiřtam Egnatium*, Orator y Hiřtoryk wielkiego *OrzRizm* N2, P3v; Senek zacnego y vcřonego męřz Rzyminin miřtrz łwego [*Nero*] idem zbić chcił *BielKron* 145, 87, 396v, 399; *GórnrDworz* G4; *BielSpr* 42v; *ModrzBaz* [16]v; *SkarŻyw* 59, 62, 332, 353, 459; *NiemObr*

47; *Paprup* B4v [4 r.]; *Phil* I4v; Bo ten ziednoczenia tego pożytek położył Ireneus ś. [...] y prześlawny on Hilaryus/ mistrz ś. Marciná *LatHar* 203.

W połączeniach szeregowych (10): *BielKom* E3; Nád to ielzczę/ ony oycámi zowiemy/ ktorých opiece/ wierze/ dobroci y mądrości infzy ludzie poleceni bywaią: iákowi fą opiekunowie y fpráwcy/ náuczyciele/ y Miftrzowie *KuczKat* 305; *ModrzBaz* 12v, 75v; *NiemObr* 115; weijrzymi w Regiftra [*Akademijej Krakowskiej*] co za Profefori co za Bakalarze co za Miftrze [...] wfpominaya circa annum 1456. *Paprup* B4; á téy wolności Doktorowie/ Miftrzowie / Kollegiaci [*doctores, magistros et collegiatos JanStat* 221] máią fie ná wieczné czáfy trzymác y brónić. *SarnStat* 205, 205; *SkarKaz* 120a, 275b.

W przeciwstawieniach: »mistrz ... uczeń (4), towarzysze« (5): Temu kto chce fłuchác á powolen być/ kładę fie przed oczy/ Miftrzem być niechcę/ towarzyszem być obiecuję *Leop* *B4v, *B2; nie iáko vczniowi ále iáko miftrzowi odpowiem *CzechRozm* 59; *GórnRozm* D4v; *SkarKaz* 608a.

W porównaniach (8): *KrowObr* 122v; *BibRadz Matth* 10/25; iáko pfczoła latáiąc to tám to fám z rozmáitych kwiatkow miód zbiera/ thák theż y moy Dworzánin od co naylepfzych miftrzow/ przyftałość tę/[...] wybor/ á co naychwálebnieyfze fztuki/ niechay krádnie. *GórnDworz* E6v, Ff3; *RejPos* 15v; *RejZwierc* 13v; Dofyc vczniowi áby był iáko miftrz iego [*Sufficit discipulo ut sit sicut magister eius*] *WujNT Matth* 10/25, *Luc* 6/40.

W charakterystycznych połączeniach: mistrz głupi, mądry, miły (2), najlepszy (2), nawiętszy, osobliwy, prawy (2), przyjemny (2), sławny, zacny, zły (3); mistrz uczący (ktory uczył, uczy, nauczał) (5); mistrz (dobrych) nauk (2), dobrych obyczajow, doskonałych cnot, do cnot i miłości boskiej; mistrze czynić, kreować; mistrza naśladować; od mistrza wziąć chłostę, odstać [= odstąpić]; u mistrza uczyć się; być podobnym mistrzowi; kogo mieć za mistrza.

Przysłowia: Pilność czyni mistrzاً przyjemnego. *March*¹ A4 [*idem*] *March*³ V4v.

Kto nigdy vczniem nie był, też miftrzem nie będzie. *BielŻyw* 169; *KromRozm I* Av.

Vczniu Miftrzá nie vcz [...] to ieft/ Ty ogónie głową nie bądź *OrzQuin* F2.

Zwroty: »dać [kogo, komu] za mistrza« [szyk zmienny] (2): pocźnie iego [ojca] prościć/ áby iey raczył thego zá miftrzá dáć/ ktorego w nagłości fwey/ głowy prosiła *HistRzym* 13v; *ModrzBaz* 14v.

»przechodzić, mało nie przechodzić mistrza« = przewyższać mistrza swymi umiejętnościami [szyk zmienny] (1:1): kthoregom mowił być iáko vczniá/ widzę że przechodzi miftrzá [*videtur excedere magistrum*] *HistAl* D8v; *SkarŻyw* 201.

Wyrażenia: »cielesny, (i) widomy mistrz« (2): Bo ludziom w cieie bez cieiełnego y widomego miftrzá być/ nie ieft podobno/ gdyż P. Bog ták ich náuczáć y rzádzić niechciał/ iáko Anyoły duchem fámym y niewidomie. *SkarKaz* 206a, 206a marg.

»dobry (a. najlepszy) mistrz« [szyk 4:3] (7): *BierEz* C3v; *BielKron* 28; [potrzeba] áby [dworzanin] wczás vczyć fie káždy rzeczy począł/ á nie v ledákogo ále práwie s począthku/ v czo naylepfzych miftrzow *GórnDworz* E6, E6; Przetoby dobrze áby fie iey [sprawy puszgarskiej] y Mnifzy w Klafztorzech vczyli/ [...] przyfadziwfy do nich miftrze dobre *BielSpr* 22v, 28; *ModrzBaz* 12v.

»doskonały mistrz« (1): Bo y to ná dofkonałego miftrzá zależy/ nye wfyfkyego rázem vczyć: Ale po troffe: á wyedzyeć co fye w kogo wleje. *KromRozm II* f2.

»w duchu mistrz« = *mistrz duchowy* (1): za rądą fwoich w duchu miŕtrzew/ wŕzytki Czártowŕkie ŕieci potárgał. *SkarŻyw* 74.

»dziecinny mistrz« (1): Paedagogus, Dziećinny miŕtrz/ náucziciel/ pedágóg. *Mącz* 272c.

»mistrz w klasztorze« (1): dowiedział ŕię on Miŕtrz iego w klaŕtorze/ iŕz ieŕt więźniem Chryŕtuŕowym. *SkarŻyw* 75.

»mistrz (Krakowskiego) Kollejium, Universitatis Krakowskiej« = *magister universitatis Cracoviensis JanStat* (3:1): Tegoŕ teŕ czáfu Ian s Kántow Miŕtrz Krákowŕkiego Kolegium vmárl *BielKron* 396v; *RejZwierc* 13v; *SarnStat* 205 [2 r.].

»nieomylny mistrz« [o własnym ojcu] (1): [Skanderbeg mowił] Thyć ŕá moy miły ŕynu przykazánia y vŕtáwy/ ktorych mię teŕ moy miły óciec vczýł nie omylny Miŕtrz *BielKron* 250.

»szkolny mistrz, w ŕakowskiej ŕzkole, na ŕzkole« = *ludi magister Murm, BartBydg, Mącz, Modrz, Calep, Cn; moderator ludi (a. ludimoderator) Mącz, Calag; paedotriba BartBydg, Cn; praeceptor, scholae magister Modrz; magister litterarius, moderator iuventae Cn* [szyk 11:8] (17:1:1): Ludimagister eyn ŕchulmeiŕter Skolny miŕtrz Pedotriba idem. *Murm* 178; *BartBydg* 84, 110; Ná Miŕtrzá ŕzkolnego ten vrŕád [pisarza] wkłádáią *GroicPorz* ev; Miŕtrz ŕzkolny wyŕzedł s panięty/ ktore vczýł *BielKron* 119v, 119v *marg*, 238v; Abowiem to nieprziŕtoi [...] yŕeby miŕtrz w ŕakowskiej ŕzkole miał w koronie/ albo wpodbitey ŕobolami ŕzácie ŕiedzieć *KwiatKŕsiąŕ* Q; *Mącz* 198d, 204b, 228b; ná ten nieporzádek pátrzyć niemogę/ gdy widzę/ áno miŕtrze ŕzkolne [scholae magisŕtros] práwie zá nie máią *ModrzBaz* 134, 130, 131v [2 r.]; *Calag* 427a; *Calep* 467b, 616a; ŕkázuiemy: áby *Ordinariu locorum* nie tylko przy Tumŕkich koŕciołách/ ná ŕzkołách Rectory/ Miŕtrze [magisŕtros *JanStat* 224] mieli/ y chowác rofkazáli: ále teŕ po miáŕteczkách więŕŕzych y mnieyŕzych niech Bákálarze będá *SarnStat* 199.

»mistrz ŕzymierŕwa« (1): ktory miŕtrze ŕzymierŕwa do Rzimu wezwawŕzy/ nauki tey vwiárowánia y zádawánia ran/ álbo ŕztychow/ w namiećiech kazał nauczáć *KwiatKŕsiąŕ* O.

»ŕzedni mistrz« (1): Spráwy Rycerŕkie piŕał *Homerus* [...] y wiele innych/[...] piŕáli tylko tym ktorym to ku znáiomóŕci y wiadomóŕci przychodŕi/ to ieŕt/ iákoby Miŕtrzowie dobrzy ŕzednim Miŕtrzom/ dobrze ŕwiádomi/ mniey ŕwiádomym *BielSpr* 28.

»mistrz uczoney« (1): iŕ to ták dobrze będzie vmiał wykręćić/ iákó wierę nánauczeńŕzy Miŕtrz w Kollegium. *RejZwierc* 13v.

Szeregi: »mistrz albo (i) bakałarz« (2): Na więŕŕzé ŕzkoły Miŕtrzowie y Bákálarze [magisŕtri et baccalaurei *JanStat* 223] niech będá bráni. *SarnStat* 199, 198. [Ponadto w połáczeniu ŕzeregowym 1 r.].

»doktor, (i) mistrz« [szyk 4:4] (8): *Mącz* 119d; [Jagiello Władysław] Academia Crakowŕka zaloŕel/ [...] potem po Doctori y po Miŕtrze az do Pragi ŕlal. *PaprUp* B4; Alećby tákŕe mogli zgánić y ŕ. Páwłá/ ŕe ŕię teŕ názywa Miŕtrzem y Doktorem Pogánow *WujNT* 98, 98; *SarnStat* 204, 205, 322 [2 r.]. [Ponadto w połázeniach ŕzeregowych 3 r.].

»mamka i mistrz« = *nutrix et magister Modrz* (2): Iákó tedy/ gdy ŕię kto ná ten ŕwiát rodŕi/ y máмки y miŕtrzá potrzebuie/ zá ktorych pomocą y ŕtáranim byŕby wychowan/ á w vmieiętnóŕci y w dobrych náukáeh wyćwiczon *KuczbKat* 130; *ModrzBaz* 75v. [Ponadto w połáczeniu ŕzeregowym 1 r.].

»mistrz, (a, abo i) (na)uczyciel« = *doctor et magister Modrz* [szyk 12:4] (16): *KromRozm III* H4v; Grammaticus, Grám mátyk/ to yeŕt/ miŕtrŕ náucziciel który dobrze vczony yeŕt w którym yęziku

Mącz 148b; Moderator iuventae [...] Miŝtrz á vczyciel dobrych obyczáyów. *Mącz* 228b, 36d, 85c, 87d, 134b, 172d, 204a; rzecz iáwna ieft/ iz potrzebna záwždy byá ku doŝtápieniu żywotá wiecznego/ wierna praca vczyciela álbo miŝtrzá práwego *KuczbKat* 1; *ModrzBaz* 15, 129v; *Calep* 321a, 338a, 830a; *WujNT* 792.

»nauka i (ani) mistrz« (3): W káздеy iney rzeczy/ [...] náuká/ y miŝtrz náleŝc fie moŝe/ ále czo fie thycze trefnoŝci/ wtedy iáko náuki/ thák y miŝtrzá nie mááz áni byá: bo fie s tym człowiek vrodzić muŝi *GórnDworz* N7v, N7v.

»mistrz (chrzeŝcijański a. w duchu) i ociec (a. ojcowie) (ŝwięci)« [*szyk* 3:2] (5): Oycow ŝwiętych y Chrzeŝcijańskich miŝtrzew przykádem będá częáto Plebani mieyfce to przypomináć. *KuczbKat* 325; *ModrzBaz* 14; *SkarŻyw* 334; Nie wielkali to ŝlepotá/ obieráć ŝobie miŝtrze y oyce/ przeciwno náuce páná Chriŝtuŝowej *NiemObr* 132; ieden ieft práwy Miŝtrz y Ociec nááz: áczkolwiek y drudzy ná ziemi fá teŝ oycámi y miŝtrzámi náázymi. *WujNT* 164.

»opiekunowie mistrzowie« (1): Opiekunowie Miŝtrzowie. *KuczbKat* 305 marg [*Ponadto w poáázeniach szeregowych 2 r.*].

»mistrz i pan« (1): roŝnych Miŝtrzew/ od ktorychby fię vczyć: y obcych Pánów/ ktorymby funnienie ŝwoie poddáć mieli/ áni ŝzukáią/ áni przyimuiá. *NiemObr* 180.

»pasterz a mistrz« (1): Abowiem páátyrzow á miŝtrzew moŝe wyele być/ á nád wááyftkimi yeden zwirzchny *KromRozm III* M2v.

»preceptor a mistrz [*nad czym*]« (1): Classi scholasticae praeesse, Preceptorem á miŝtrzem być nád yedná częŝciá zaków. *Mącz* 56a.

»mistrzowie i przełóŝeni« (1): Chciaá teŝ Pan IEZVS [...] áby nie wááyftkim rozumienie boŝkie byá otwárte: ále ŝámi miŝtrzowie y przełóŝeni/ od ktorychby fię drudzy vczyli/ áby ie w ŝwoim ŝkárbie y zámknieniu mieli. *SkarKaz* 80b.

»do ŝkoáy, do mistrzow« (1): poŝyáią ie [*dzieci*] ábo do ŝkoáy do dobrych Miŝtrzew [*in ludos literarios mittant ad magistros JanStat* 48]/ ábo do dworow wielkich Pánów *ModrzBaz* 12v.

»(tak) mistrzowiei (jako) uczniowie; mistrz z uczniem« [*szyk* 4:1] (4:1): Rozmówce/ MISTRZ Z VCZNIEM. *BiałKat* 1; *ModrzBaz* 128v, 131, 134; Slepí wodzowie ŝlepych: w pádná poŝpoá Miŝtrzowie y vczníowie do iednego doá. *KlonWor* 47.

»mistrz i (a) wodz« [*szyk* 2:1] (3): *RejPos* 180v; ktorzy ŝwiát opuŝzczáiąc/ Piotrá zá wodzá ŝobie y miŝtrzá cnot wielkich obieráli *SkarŻyw* 471; *ReszPrz* 101. [*Ponadto w poááczeniu szeregowym 1 r.*].

Wyraŝenia przyimkowe: »przez mistrza« (1): Alexander tedy gdy byá we dwunáacie láth ŝtaá fie [...] mádry y roŝtropny/ bowiem fie iuŝ byá náuczył zupełnie wááyftkich dobrowolnych nauk przez miŝtrzá ŝwego Ariŝtoteleŝa y Caátorá. *HistAl* A8v.

»pod mistrzem« (4): iákoŝ o tym Páweł s. piŝe/ bylibyámy pod zakonem iáko pod miŝtrzem/ niŝli náázá wiára przyŝlá/ bylibyámy ŝtrzeŝeni pod nim. *BielKron* 13v.

~ *Zwrot*: »w nauce brać pochop, uczyć ŝię, wćwiczyć ŝię pod [*jakimŝ*] mistrzem« [*szyk zmienny*] (1:1:1): Multum promoví sub eo praeceptore, Wielmi fie wćwiczył pod tym miŝtrzem. *Mącz* 234c, 221b; Wnáuce braá prętki pochop pod onym ŝáwnym miŝtrzem Ianem Spoletanie *SkarŻyw* 459. ~

W przen (24) : Mądrość iest miŃtrzná ná Ńwiecie/ bo ká¿dego vczy *BielKom* C3; Cznotá Ńilny miŃtrzn. *RejWiz* 3v, 56, 150, Cc4; *RejZwierc* 63v; *GrzegRó¿n* A2; Wielki to fortel ná zŃe przyrodzenie/ Dáć mu zá miŃtrzá poćiwe Ńumnienie. *RejZwierc* 223v, 238v; vczyŃem czegom Ńię Ńam náuczyŃ/ nie Ńam od Ńiebie/ áni z Ńwey dumy/ ktora iest zŃym miŃtrzem: ále od zacnych koŃcielnych me¿ow. *Skar¿yw* 142; *CiekPotr* 16.

mistrz czego (3): wŃyŃthko to zwyczáy/ vczyni/ ktory iest miŃtrzem ká¿dey mowy. *GórnDworz* F6v; *ModrzBaz* 15, 70.

mistrz czyj [w tym G sb (2), pron poss (1)] (3): dáiac mieyŃce napirwey vcźciwey StároŃci/ y iey miŃtrzewi MądroŃci. *BielKom kt*, B; PRzeŃtań Dźiwaku [*do Odmieńca*] wŃzák [...] IeŃcze Sátyr nie wytchnáŃ twoy MiŃtrznámienny. Ty nowá woynę wŃzczynaŃ *ProtBaz* E2.

W poŃáczeniu szeregowym (1): PoŃt iest wŃpokoienie duŃz náŃzych/ Ńtárym vcźciwoŃ/ mŃodym náuczyciel/ powŃŃiágliwym miŃtrzn *Skar¿yw* 92.

W przeciwstawieniu: »mistrz ... zácy« (1): naydziecie to iáwnie/ že dźiŃieyŃzych czáŃow Hofius KárdynaŃ w Ńzkole KrzeŃcijáńŃkiej MiŃtrzn/ á zácy Ńá drudzy. *OrzRozm* P3v.

W porównaniach (3): Miey¿e tedy záw¿dy ná baczeniu tego ták Ńrogiego kátá á zábijáczá ten zakon piŃány/ á niechay záw¿dy przed oczymá twymi będzie poŃtáwiony iáko MiŃtrzn z miotŃá *RejPos* 180; *RejZwierc* 223v; *WujNT* 656.

PrzysŃowie: Bo Ńpráwá dnia wczoráyŃzego MiŃtrzem iest v dźiŃieyŃzego. *RejZwierc* 232v.

Wyra¿enia: »mistrz dziecinny« (1): Choć zakon dány był do czáŃu/ iáko miŃtrzn dźiecinny *WujNT* 656.

»mistrz KarnoŃć [os. *dram.*]« (1): Poruczám to miŃtrzewi kárnoŃci/ Ktory Ńádzi mŃodych ludzi zŃoŃci *BielKom* E2v.

»w Ńzkole mistrzn« (1): *OrzRozm* P3v *cf* *W przeciwstawieniu*.

Szereg: »wodz i mistrzn« (1): Bo dla te^{go} rozum z ŃáŃki Bo¿ey iest ludziom dan/ áby był wodzem y miŃtrzem [*dux et magistra*] ¿ycia ludzkiego. *ModrzBaz* 70.

α. ZaŃo¿yciel sekty religijnej, kaznodzieja innowierczy [w tekstach pisarzy katolickich niekiedy pogard. lub iron.] (83) : Czego Ńie na ZwingliuŃzowę/ y ná inych bontownych miŃtrzew náukę Ńáčno dowieŃ mo¿e *WujJud* 33v, 65, 216v, 256v, LI4; á przypátrywŃzy Ńię z ko¿dey miáry tym to kácerŃkim báŃámuŃtwom/ naprzod od iákich MiŃtrzew/ tá nowa náuká wyŃzŃá/ i¿ od ¿ydow/ Turkow/ kácerzow *ReszPrz* 91; Bo támi ká¿dy [u *heretyków*] chce miŃtrzem być: y ieden ták/ drugi inák vczy. *WujNT* 97; Początek wŃzyŃtkich odŃzczepieńŃw iest przyŃtawianie do oŃobnych miŃtrzew. *WujNT* 578 *marg*, 97 [2 r.], 815; odŃtápiŃi od iednego kápláńŃtwa/ y iednego oŃtarzá/ y náczynili Ńobie tyle wiar ile miaŃŃ/ y tyle bogow ile miŃtrzew. *SkarKaz* 40b, 81b, 118b.

mistrz czego (5): Co y Ńam miŃtrzn narodu ich/ pierwŃzy odŃtępnik ŃzátańŃki/ rad nie rad wyznáć w iednym kazániu Ńwym piŃányim muŃiaŃ. *SkarKazSej* 688a. *Cf* »mistrz nauki luterskiej«, »nowej nauki mistrzowie«, »mistrz sekty [czyjej]«, »mistrz [jakiej] wiary«.

mistrz czyj [w tym: pron poss (34), G sb i pron (5), ai poss (1)] (40): *KromRozm I* B2v, O4v; Ale to błáđ/ yákom wyŃŃŃŃey wywyodŃ/ ktorego yu¿ y Lutheranowye z miŃtrzem Ńwym odŃtápiŃi *KromRozm III* E7v, K3v; *BielKron* 165; *BiaŃKat* 118v; *WujJud* 36, 37v, 39, 45, 64v (22); przyŃzŃá teŃz zá Ńwym

miłtrzem wielka rotá Heretykow *SkarŻyw* 545; *ReszPrz* 61, 63, 64, 90; Arius iest Miłtrzem Arianow/ Luter Luteranow/ Kálwin Kálwiniłtow. *WujNT* 97; Bo iáko fię haeretykowie/ Photiniany/ Ariany/ Nowáciany/ [...] od miłtrzew swoich náyzywáią *WujNT* 579, *przedm* 26, s. 31, 579 *marg*; *SkarKazSej* 686b, 699b.

W połączeniu z imieniem [w tym: mistrz + imię (7), imię + mistrz (5)] (12): miłtrzá fwego Lutrá ze wfýłtkimi yego vcznyámi/ bá y láwego fyebye potępya. *KromRozm I* 04v; *BielKron* 165; Chwałá Bogu/ żeście y w tym Miłtrzá wálzego Lutrá odłtąpili *WujJud* 109, 64v, 138, 165, 247v, 256, 262v; Tákże Trynitarze wzyficy/ z Miłtrzem fwym Serwetulem bluźniá y hánbiá Troycę świętá *ReszPrz* 90, 64; Gdyż poprawdzie [*ewanjelicy*] nie Ewángeliey/ ále mozgu y widzenia fwego/ ábo miłtrzew swoich/ Lutrá/ Kálwiná/ Serwetá ábo Ariuřzá mocno fię trzymaia. *WujNT* 26 *przedm*.

W przeciwstawieniach: »mistrzowie ... Chrystus (2), doktorowie święci, Duch święty, namiastek Chrystusow, Zbawiciel« (6): *KromRozm I* E2; *WujJud* 65v; Haeretycy nie od Chriřtufá, ále od mistrzew fwych nazwiská mewáią. *WujNT* 579 *marg*; nie iest imię [*papieźnika*] wzięte od iákiego miłtrzá nowego [...] ále od namiáłtká Chriřtuřowego *WujNT* 444, Yyyyy4v; *WysKaz* 19.

W charakterystycznych połączeniach: mistrz buntowny, kłamlivy, niepewny, nieprawdziwy; mistrz nieprawdy, pinczowskiej wiary; mistrza bluźnierstwo (2), nauka, wykłady; mistrza (nie) odstępić (3), opuścić, potępić, trzymać się [= być jego zwolennikiem]; trzymać z mistrzami [= myśleć jak oni]; do mistrza przystawać; od mistrza się nazywać (a. nazwisko mieć) (2); mistrzowi wierzyć.

Wyrażenia: »dzisiejszy mistrzowie« (2): To siedzenie Páńłkie w niebie nie ták fię rozumie/ iáko džiřieyřzy miłtrzewie wykłádác chćą. *SkarKaz* 243a, 417b.

»heretyccy mistrzowie« (1): Haeretyccy miłtrzewie czynia fię Chriřtufámi. *WujNT* 103 *marg*.

»mistrzowie kacercy« (1): Ale to naprzeciřw kácermiłtrzewom mowi (*marg*) Miłtrzewie kácerficy. (–) *WujNT* 792.

»mistrz nauki luterskiej« (1): To trzeci Miłtrz náuki Luterłkiey Máchomet. *ReszPrz* 44.

»nowej nauki mistrzowie« (1): iáko my bárzo řłufźnie v nich/ iáko nowey náuki miłtrzew/ tego fię vpominamy. *SkarKaz* 241b.

»nowy mistrz (fařszu) [w tym pl (9)]« [*szyk* 6:4] (10): iř wyele bogoboynych á prořtych luđzi/ [...] ácz nye řá ku onym nowym miłtrzew y náukam ich řłonni/ yednář w nyektorych rzeczach/ [...] w nyeyáká wátpłiwořć/ fye vwodzą *KromRozm II* a2; *WujNT* 31, 444; komuř tu więcey wierzyć będzięř chćiał człowięcze/ [...] Zbáwićielowi nářzemu/ czyli tym nowym miłtrzew fařřzu. *WysKaz* 19, 18; Z drugiey řtrony džiřieyřzy miłtrzewie nowi/ Kálwinowie/ Lutrowie/ Nowochrzczeńcy/ winni vkázác cudá y iemi náuki swoiey potwierdzić. *SkarKaz* 417b, 350a, 455a, 578a, 606b.

»mistrz sekty [czyjej]« (1): Kálwiniřtowie [*mają przekład Nowego Testamentu*] Brzeřki/ tákież z przydátkami miłtrzew řekty swoiey *WujNT* *przedm* 2.

»mistrz [*jakiej*] wiary« (1): Zdechł Ian Láłki Miłtrz Pinczowłkiey wiary *OrzList* h3v.

»wszeteczny mistrz« (1): ále day Boże/ áby wřzeteczne Miłtrze opuřciwfzy/ do Doktorow świętych w cale řie náķierowáli. *WujJud* 65v.

Szeregi: »mistrzowie i bakařarze witterberscy« (1): Miłtrzewie y Bákářarze Witterberřcy/ w iednych kłięgách ktore Grundfeřt [*lege: Grundfeřt*] nářwáli/ przypifuiá to Iacobo Andreae Smidelino,

iż ani o niebie/ ani o piekle nic więcej trzyma/ iedno iáko w Tureckim Alkoránie/ álbo w żydowskiem Tálmutzie nápiáno. *ReszPrz* 90.

»mistrzowie [czyli] i doktorowie święci« (1): czyli im iuz ták wolno y Mistrzami fwemi/ y Doktory świętymi po fwey woley brákowác/ á ná fwey włałney dumie przeštáwác? *WujJud* 65v.

»mistrz, (i, ani) minister« [*w tym pl* (4)] (5): y żadnego iefzcze Mistrzá ani Miništrá nie mieli/ *qui sibi constaret*, ktorzyby to dżiś co wczorá/ to fiedząc co ftoiąc piśał y vczył. *ReszPrz* 54, 61; Ale v Haeretykow tyle iest Mistrzow/ ile Miništrow. *WujNT* 97, Yyyyy4v, Aaaaaav.

»mistrz i (abo) (na)uczyciel« (2): *WujJud* 262v; Tu maś włałne y ofobne opińanie ábo znáki haeretyckich y odšzczepieńskich mistrzow ábo vczyćielow. *WujNT* 462.

»(fałszywy) prorok i (a) (kłamliwy a. nieprawdziwy) mistrz« (3): gdyż fye w ich żywoćye y náuce nye ducha fwyętego/ ále przeciwnie yemu fáłšywych prorokow y kłamliwych mistrzow owoce okázuyą. *KromRozm I* E2, D2v; *WujJud* 64v.

»rotman mistrz« (1): (*marg*) Heretykowie dżiśieyfzy śiła kroć náukę fwą y trudnice odmieniáią. (—) iáko Nowokrczeńcy z fwym Rotmanem Mistrzem/ iáko *Mathias Flaccus Illyricus* z swoimi furowemi Luterany. *BiałKat* 118v.

»mistrz i uczeń (a. uczniowie); mistrz z uczniami« (2;1): *KromRozm I* 04v; *ReszPrz* 61; Toż v nich [*u heretyków*] mistrz co y vczeń/ y owfzem wfyšcy vczyć chcą/ á nikt fłuchác y pośłufnym być [...] niechce. *SkarKaz* 608b.

a. *O Chrystusie* [*w tym: w V sg* (77)] (354) : Tym czałem zwolenicy iego fwięteé miłofci profili rzekątż: Mistrzu iedz. *OpecŻyw* 50; Tu vznatz możemy pieczolowanie mistrza dobrého o fwych vcźniach *OpecŻyw* 174v, 39, 51, 59v, 63, 67 (15); A oni mu powiedzieli/ Rabbi (co cię wykłada mistrzu [*quod dicitur interpretatum, magister*] (*marg*) vczyćielu (—) *MurzNT Ioann* 1/38 [*przekład tego samego tekstu Leop*], *Matth* 22/36, *Mar* 12/14, 19, *Luc* 18/18, 19/39, 21/7, *Ioann* 20/16; Ták fye y Páweł S. mistrzá wtym náłładuyąc/ przeciw Coryntczykom y żydom záchował *KromRozm II* f2, f2; Iżebyfmy fię więcej nád mistrzá będąc zwolenniki iego niedomyśláli: Przetho fię teź Ianowi Świętemu w Iordanie rzece okrcić dał *KrowObr* 46, 122v; rzekli do niego: Mistrzu [*rabbi*]/ y kiedyżeś thu przyśedł *Leop Ioann* 6/25, *Matth* 22/16, 24, 36, 26/18, 25 (15); *BibRadz Mar* 4/38, 10/51, 11/21, *Luc* 5/5, 8/24, 18/18, 22/11, *Ioann* 4/31; Thákże gdy ono był zwan Mistrzem dobrym Kryřtus *GrzegRóżn* D2v; *Prot* Cv; Náuczycielu/ wiemyć my żeś thy od Bogá przyśedł Mistrzem. *RejPos* 151, 152 [2 r.], 153v, 208, 209, 211v (19); Ná ktorzych [*szkól Salomonowych*] mieyfce náftąpiłá Szkołá Chriřtułowá: ktory y íam mistrzem názwán [*et ipse magister appellatus*]/ y vcźnie miał wybráne *ModrzBaz* 128v, 119, 128v; *SkarŻyw* 383, 596; Ktory [*kamień*] do drzwi przywálono Kiedy mistrzá w grob włożono *MWilkHist* G4, H3, L3v; *CzechEp* 234; Vcźniowie to iego [*Chrystusa*] íą/ y fłudzy prawdziwi/ ktorzy ná náuce Mistrzá/ y rofkazaniu páná fwego przeštawáią *NiemObr* 180; *LatHar* 690, 691, 693, 705, 708, 716; *WujNT* 81, *Matth* 26/18, 25, *Mar* 10/51, 14/45 (12); *SkarKaz* 206b; *KlonWor* **2.

mistrz czego (14): *MurzNT Matth* 11 arg; Czemuřz nie mowią iáko Mistrz iedyny Kořćiołá Bożego Kryřthus náuczył *GrzegRóżn* G3v; *RejAp* 77; *RejPos* 70; *CzechRozm* 11v; *SkarŻyw* A4v. Cf »mistrz

doskonałości wszelkiej«, »mistrz wszytkie mądrości«, »mistrz narodow«, »mistrz szczyrej prawdy«, »mistrz (wszytkie) pokory«, »mistrz a gospodarz«.

mistrz w czym [= gdzie] (2): Ieden miłtrz w kościele Kátholickim *WujNT* 97 *marg*, Aaaaaav.

mistrz czyj [*w tym: pron poss* (92), *G pron* (6)] (98): O Iudálfu przekłęty/ ij s kąd ci takowá okrutnoftz/ ijżes za tako malé myto przedál miłtrza twégo *OpecŻyw* 85; O náfz mily miłtrzu niechodźze więcey do Ieruzalem *OpecŻyw* 71, 82, 83, 85, 86v, 90v (30); *KromRozm I* 12; *MurzNT Matth* 9/11; *KromRozm II* b4v, e, g2, m, t4v, yv; Apoštołowye z náuki miłtrzá fwego páná Kryftufá/ y nádchnyeni duchá S. zebráli ná krotce nyeyáką fumnę wyáry *KromRozm III* C3v, B7, D3v, M2v; A Itáray fie ábyś ni w czym nie wzgárdzał [...] fwiętey náuki Miłtrzá fwoiego. *LubPs* A5v, gg2; *KrowObr* 6; Czemuż to z grzełniki y ziąwno grzełniki miłtrz wáfz [*magister vester*; Náuczyciel wáfz *WujNT*] iada? *Leop Matth* 9/11, *Mar* 14/45; ábowiem on ieft Miłtrz náfz/ íchy á pokornego fercá/ ieft wzorem nam/ od ktorego fię mamy vczyć fpofobu dobrego życia na świecie. *BibRadz* *7, *4, *Matth* 17/24; *GrzegRóżn* D3; *RejPos* A5, 70v, 170, 173, 324; *RejZwierc* 97; *WujJud* 105v; *CzechRozm* 83v, 225, 230, 235, 237, 240, 268v; naywięcey godźi fię/ áby my/ ktorzi ieftefmy niebiefką náuką nápoieni/ rozmyślálfmy w fercu przykazanie miłtrzá náfzego *ModrzBaz* 77v, 30, 67v; Pietrze [...] Chciałes być ná wzor miłtrzá twego vkrzyżowány *SkarŻyw* 595, 211, 384, 497, 596, 599; *MWilkHist* Cv, C3, C3v, G4, L2; *CzechEp* 66, 70, 208, 326; *ArtKanc* D9v; Ten [*Nikodem*] przyzedł do Iefufá w nocy/ y rzekł mu: Rabbi (*marg*) to ieft, Miłtrzu moy. (-)/ wiemy iżeś przyzedł od Bogá Náuczycielem *WujNT* 311, *przedm* 28, *Matth* 17/24, s. 112 *marg*, *Mar* 2/16, s. 136 (9); *SkarKaz* 117a, 275a, 276a; *SkarKazSej* 665a; *KlonWor ded* **2v.

mistrz skąd (1): Chowála fię też tá táiemnicá o perfonách w Boftwie [...] nowemu zakonowi/ y naywyższemu y napewniefzern z niebá lámemu miłtrzowi Synowi Bożemu/ świádkowi *SkarKaz* 275a.

W połączeniu z imieniem [*w tym: mistrz + imię* (20), *imię + mistrz* (15)] (35): *OpecŻyw* 107; *KromRozm I* 12; Tą [*klątwa*] też lám pan Kryftus miłtrz náfz kazał kárác/ ktoby koſcyoła nyefluchał. *KromRozm II* m, b4v, g2, k; *KromRozm III* B7, C3v, M2v; *LubPs* gg2; áby w pokorze Páná Iezu Kryftá miłtrzá fwoiego nálládowáli *KrowObr* 6, 191v; *BibRadz* *7; *GrzegRóżn* D3, G3v; *GrzegŚm* 14; gdyż y ia z tobą wefpołek/ miłtrzá iednego Iezufá Chriſtufá ieftem vcźniem *CzechRozm* 1v, 2, 72, 240; Sam CHRISTVS miłtrz náfz [*magister noster*]/ zte⁸⁰ świátá do Oycá odchodząc/ Háſło lub cechę zgody y miłości fpolney zoftáwił nam *ModrzBaz* 67v, 67, 67v; *CzechEp* 52, 66, 360; *NiemObr* 82; *WerGość* 211; *LatHar* 477; *WujNT przedm* 28, s. 97, Aaaaaav; Pan IEZUS náfz miłtrz tey wiáry náucza *SkarKaz* 276a, 275 *marg*, 276a.

W połączeniach szeregowych (14): fтворzenijé [*Judasz*] przedalo fтворzyciela/ zwolenik miłtrzá/ fluga pana/ czeladnik przyiáciela. *OpecŻyw* 85; to yeft yáwna rzecz/ iż pan Kryftus zbáwicyel y miłtrz náfz/ Bog y człowyek/ [...] máło przez trzy látá vftmye [.] tylko zakonu fwe⁸⁰ vczył *KromRozm II* b4v, k; *KromRozm III* B4v; Kryftus Miłtrz/ Bifkup nawyższy/ posrzednik przyczyńcá *BibRadz* *7 *marg*; gdyż Pan twoy/ miłtrz twoy/ á zbáwiciel twoy [...] nic inżego nie fprawował áni wymyflá/ iedno to co bylá wola fwięta Oycá iego *RejPos* 70v; *CzechRozm* 193v; *CzechEp* 72; Mac pan Chriſtus w piłmie fwiętym rozne tytuły/ ktore [...] duch Boży bierze/ y pánu Chriſtufowi przywłáczá/ iáko

zowiąc go páltyrzem/ Dozorcą/ Miłtrzem Náuczycielem rć. *NiemObr* 43; *WerGośc* 211; Iáko Chrifthus y według ezłowieczieńtwa był prawdziwie Pánem y Miłtrzem/ y głową Apoštołow y nas wśzytkich *WujNT* 85, 164 *marg*; *SkarKaz* 488b, 514a.

W przeciwstawieniach: »mistrz ... uczeń (15), zwolennik (7), pan (4), doktor (2)« (28): *OpecŻyw* 85; Są doktorowye: Acz yeden yeft miłtrz náłz Kryftus *KromRozm III* M2v; *KrowObr* 207; Napirwey iż zowie Páná Miłtrzem á nie Pánem. *RejPos* 209, 209v; *CzechRozm* 225, 234. *Cf Przysłowie*.

Powtórzenie dwukrotne (1): nátychmiałt się przyštąpił kniemu [Judasz]/ y rzekł mu/ Miłtrzu/ miłtrzu [rabbi] y pocałował go. *BibRadz Mar* 14/45.

W charakterystycznych połączeniach: *mistrz* (jedyne) *Kościoła bożego (katolickiego, w Kościele katolickim)* (5), *Pisma wszytkiego*; *mistrz dobrotliwy, dobry* (7), *jedyne* (8), *prawy, unędzony*; *mistrza naśladować, zaprzeczyć się*.

bibl. Przysłowie [w odniesieniu do biblijnego wersetu: non est discipulus super magisimum Matth 20/24, Luc 6/40]: Toćby byli wcznyowye nád miłtrzá/ co yeft przeciw słowu łámege Páná. *KromRozm II* f, f; *LubPs* A5, Z4; *KrowObr* B2v, 46, 122v; A dawna to przypowieść ieft ná łwecie wśzędzye/ Niechay nigdy zwolennik nád miłtrzá nie będye. *RejWiz* 184; *BibRadz Matth* 10/24; *RejPos* 170, 172v; *GrzegŚm* 14; Azáłz kiedy może być możnieifzy wczen nád miłtrzá? *RejZwierc* 259; To iuz tu wczniowie mędrfzy nád miłtrze. *WujJud* 208; nie trzebá się wczniowi nád miłtrzá przedać. *SkarJedn* 311; *NiemObr* 3; Nie ieftci wczen nád miłtrzá/ áni sługá nád páná łwego. *WujNT Matth* 10/24, *Luc* 6/40, k. Ccccc2v; nie chcieymy nád Páná y miłtrzá náłzego wiefzy być. *SkarKaz* 205b. [Ogólem 21 r.]. *Cf Zwrot*.

Zwrot: »wynosić się nad mistrza« (1): Słuchay [...] Iż ieftli się będye cheiał wynosić zwolennik nád Miłtrzá/ á drugiego także powiedzye zá sobą/ tedy obádwá iáko ślepi wpádną w on fropi á w on okrutny doł *RejPos* 170v.

Wyrażenia: »doskonały mistrz, doskonałości wszelkiej« [*szyk 2:1*] (2:1): *KromRozm II* f; wćiecz się do modlitwy/ iáko y miłtrz doskonałości wśzelkiej/ Zbáwiciel twoy/ ná mękę idący *LatHar* 578; A o wśzytkich trzech perfonách y o iednym boŃwie/ [...] tenże doskonały miłtrz náłz oznaymił/ mówiąc: Náuczaycie wśzytki narody/ chrzcząc ie w imię Oycá y Syná y Ducha ś. *SkarKaz* 257a.

»mistrz na(j)wyższy« [*szyk 4:1*] (5): Ktory [*biskup prawdziwy*] nie to tczyni/ y nie tego wtzy/ co ludzie poštánowali/ ále thego/ co łam Syn Boży Miłtrz nawyífłszy poštánowdł *KrowObr* 126v, 191v; *SkarKaz* 275a [2 r.], 514a.

»mistrz narodow« (1): Vwáłźcie co Miłtrz narodow mowi *SkarŻyw* 589.

»mistrz niebieski« [*szyk 2:1*] (3): gdy łye nye przywracáyą ludźye do gruntu prawdy/ [...] áni miłtrzá nyebyefkyego náuki chowáyą *KromRozm III* L8; *CzechRozm* 259v; *LatHar* 477.

»prawdziwy a nieomylny mistrz« (1): Temi słowy prawdziwy á nieomylny miłtrz náucza nas: iż on ieft práwym Bogiem *SkarKaz* 548a.

»szczerej prawdy mistrz« (1): wczy nas y on łzczerey prawdy Miłtrz [*magister verae veritatis*] *CHRISTVS IEZVS ModrzBaz* 67.

»mistrz wewnętrzny« (1): prošim pokornie/ áby nam Doktor y miłtrz náłz wewnętrzny/ do rozumienia tych dwu przypowieści w dźisieyfzey Ewángeliey otworzyć raczył. *SkarKaz* 82b.

»mistrz wszystkie, niebieskiej mądrości« (1:1): mistrza wlfytkie mądrocij niemogl zradzitz *OpecŻyw* 37v; niechże słucha IESVSA CHRISTVSA niebieskiej mądrości mistrzá [*coelestis sapientiae magistrum*] *ModrzBaz* 67v.

»mistrz (wszytkie) pokory« (2): A poklęknawlfy przed fwą matuchną mistrz wlfytkie pokory od iey miłości odpuffczenia ij pożegnaniá żadał. *OpecŻyw* 36, 62v.

»ziemski mistrz« (1): Bo w niey [*w P. Maryi*] nie iednę cudowną sztukę naftubtelnieyfzy on niebieski y ziemski Mistrz Iezus Chryftus wypráwił. *LatHar* 477.

Szeregi: »mistrz i (ani) Bog« (4): obezrzy wielką pokorę mistrza ij boga twé^{go} *OpecŻyw* 92; *KromRozm II* f; Niech oglądam twarz twoię/ mistrzu moy/ y Boże moy *SkarŻyw* 599, 599.

»doktor i mistrz« [*szyk 2:1*] (3): Abowiem on sam iedyny Doktor y Mistrz vczy w Kościele vczie fwoie/ to ieft/ wiernych zgromádzenie *RejPosRozpr* b4, c; *SkarKaz* 82b.

»mistrz a głowa Pisma wszytkiego« (1): Gdyż sam Pan nálfz/ będąc mistrzem á głową pifmá wlfytkiego/ nic nie czynił bez woley Oycá fwego *RejPos* 70.

»mistrz a gospodarz« (1): gdy poborce Rzymfscy vpomináli fye Pyotrowi podathku nye od nyego/ áni od drugich ápoftołów/ ále od páná fámego yáko mistrzá á gofpodarzá oney czeladki *KromRozm III* M6.

»mistrz i miłośnik« (2): bo iey [*Magdaleny*] duffa nie byla przy niéy/ ale gdzie iey mistrz ij miłośnik był *OpecŻyw* 165v, 165v.

»nauczyciel, mistrz« (1): Ach mnie nędzné/ bieda mnie nieffczęlné/ ij kto mnie zbawil takowégo nauczyciela/ takowégo mistrza *OpecŻyw* 131v.

»mistrz i ociec« (2): *CzechRozm* 11v; Tymże fpofohem ieden ieft práwy Mistrz y Ociec nálfz *WujNT* 164. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»pan, (i, a) mistrz (Kościoła, wiary)« [*szyk 25:18*] (43): *OpecŻyw* 92v [2 r.], 158v, 169v; Iż pan y mistrz nálfz Iefus Kryftus/ chćyał áby wlfytek żywot wyernych pokutá był. *KromRozm I* 12; *MurzNT Matth* 11 arg, *Ioann* 13/13 [2 r.], 14; *KromRozm III* D3v; Wy zowiecie mię Mistrzem y Pánem [*magister et Domine*; Náuczycielem y Pánem *WujNT*] *Leop Ioann* 13/13, 13/14; gdyż nam pifmá żadney infzey głowy kościoła tego/ áni fprawce głównego żadnego infzego nie vkázuia/ iedno iednegoż fámego Páná y Mistrzá Kościoła tego *RejAp* 77, A5, 211v; *CzechRozm* 34v, 83v, 225 [2 r.], 234 [2 r.], 235, 240 [2 r.], 268; *ModrzBaz* 30; pátrząc ná Páná y ná mistrzá wiáry nálfzey/ ná tego ktory wlfytkiego dokonał Páná Iezufa. *SkarŻyw* A4v, 384, 596; Vczyńmy co takowégo. Miłość pokázuiącego. Ku Iezufowi miłemu Pánu y mistrzowi fwemu. *MWilkHist* C, 12, L2; *CzechEp* 208; *NiemObr* 118, 180; *ArtKanc* E7; *LatHar* 379; *WujNT przedm* 28, s. 97, 136; *SkarKaz* 117a, 205b; Ten [*Judasz*] ma y dziś ná świecie wiele zwolennikow/ Co mowia Chryftufowi: Witay Mistrzu/ Pánie (*marg*) Ave Rabbi. *Matth* 26. (-)/ Pomagay Bog y fluzbá/ dáia całowanie. *KlonWor* 28. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*].

»mistrz i pasterz« [*szyk 1:1*] (2): tak Chryftus á Papieľz nie czynia dwu mistrzow y pásterzow/ ále iednego. *SkarJedn* 57; *CzechEp* 360.

»mistrz a wykładacz Pisma Świętego« (1): A gdy już bydyełz miał tego mistrzǎ á tego wykładaczǎ piřmǎ święte⁸⁰ przy łobie/ vcieczże fie/ [...] do łczyrego piřma/ [...] o nim z dawna nápiřanego. *RejPos* 112v.

»zbawiciel i mistrz (wszystkiego świata)« [*szyk 2:1*] (3): yáko páná łámeęo zbáwićyelá y mistrzǎ włfyłtkyego łwyátá/ ktory ij [*Kościół*] łobyę polłubił/ á yedno ćyáło łnim łye łtał. *KromRozm III Q3v*; *LatHar* 578; Przykład tey łzerokiey y przełtroney miłóści/ połtáwił/ nam vczniom łwoim na łobie P. Zbáwićiel y mistrz náłz *SkarKazSej* M65a. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*].

Wyrażenie przyimkowe: »nad mistrza« (21): ábyś [...] nie wymyłłał łobie nic ładnych wymyłłow/ áni inych łakonow/ náđ mistrzǎ łwego. *RejPos* 173. *Cf Przysłowie*.

b. O Duchu św. [czego] (2) :

Wyrażenie: »mistrz wszelakiey mądrości« (1): nie ten iełł prawdziwie mądry/ ktoreęo obłudny łwiát [...] má zǎ mąđreęo/ ále ten/ ktoreęo mistrz włzelákiey mąđrości Duch ł. zǎ łakie⁸⁰ być przyznáwá. *WysKaz* 3.

Szereg: »mistrz a wodz prawdy« (1): ábyś [...] poddáł łię w połłuzieńłtwo Duchowi łwiétemu/ Miłtrzewi a wodzewi prawdy/ bǎrzo ćię oto prołłimy. *GrzegRóżn* A2v.

c. O Kościele katolickim [u P. Skargi] (3) :

mistrz czego (1): bacż iáko kołciół S. Rzymłki/ nie tylo od Piotrá S. fundowány być mieni/ ále go też má zǎ przodkuiácy Kołciół/ y zǎ mistrzǎ innych włzyłkich kołciółow. *SkarJedn* 103.

Szereęi: »matka i mistrz« (1): ktorǎ [*naukę*] gdy inne kołcióły opułciły/ y od Rzymłkieęo łię kołcióła mátki y mistrzǎ łwego oddzielili/ dane łǎ pogáńłtwu na połłmiech *SkarJedn* 308.

»mistrz i nauczyciel« (1): iż [...] łádneý do zbáwienia náđzieie nie máią; poniewáłz kołcióła Bożeęo [...] zǎ mistrzǎ y náuczyciela mieć nie mogą. *SkarJedn* 14.

d. O duchownym katolickim (5) :

mistrz czyj (2): O moy miły Pánie byś theraz máłuczko ná łwiát łłtápić raczył/ [...] á opátrzył ty Miłtrze łwoie/ ktorymeł łie thu raczył zwierzyc náuk y tháiemnic łwoich *RejPos* 209v, 225v.

W połączeniu szeregowym (1): Bo Cantor/ Miłtrz/ y dzwonyczy/ Czic niepoyda darmo [*na pogrzeb*] włytczy. *RejKup* 13v.

W przeciwstawieniu: »mistrz ... ocieć« (1): Bo byłcię też dziełięć tyłięći w Pánu Chriřtułie miłtrzew mieli/ przedłię niebęđziećie wiele oycow mieć [*pedagogorum ... patres*; nauczycielow w Chriřtułie ... oycow *WujNT* 1.Cor 4/15] *KuczłKat* 305.

Wyrażenie: »w Pann Chryřtusie mistrz« (1): *KuczłKat* 305 *cf W przeciwstawieniu*.

Szereg: »mistrz, to jełł spowiednik« (1): potka go mistrz ná drodze to iełł mąđry łpowiednik/ kthory ćłowieká grzełłzne⁸⁰ má náuczyc. *HistRzym* 56v.

e. O szatanie (47) : Dobreęo mistrzǎ máýǎ czǎrtǎ *KromRozm I* [L3]; *RejWiz* 139v; Widziłł że máłł ná łię theęieęo hárcownikǎ teęo to Anyolǎ ciemnołci/ á nie wáż go łobie łecze/ boć tho ćwicżony mistrz/ á łwiádom włzyłkieęo ná ziemi y na niebie *RejPos* 57, 44, 72v, 331; *ReszPrz* 52; [Acżkolwiek theż nie iedneęo łobyę [*szatan*] náćećhuie/ áby łák pomniáł że był piyány/ temu intro nie dołłtawá pálcǎ/ onemu rękę vćięto [...]. Tǎkći to łwoie bráterłtwo [= *pijanych*] pontáłuię [= *ozdabia, oznaczǎ*] ten Miłter czyłłty. *GilPos* 130].

mistrz w czym (1): áby fie vciefzył nád tymi żaczki fwoiemi [ludźmi swowolnie żywiącymi]/ ktorych on w tey náuce miŕtrem ieŕt. *RejPos* 44.

mistrz czyj [w tym: *G sb i pron* (8), *pron poss* (4)] (12): Iż dyabeł / ktorego Páweł ſwíety zowie miŕtrem ich [tych, ktorzy wzgardzili zakon Pana]/ [...] záŕlepił im oczy ich *RejPos* 43v, 85 [3 r.], 187, 241, 264, 331v; ſam Luter ná perfwázyą dyabłá złego ludźiem ſwéy Bábiloniéy tę ofiárę zhydźił/ ſpáczył/ czyniác miŕtrzá ſwégo dyabłá woléy doŕyć (*marg*) Miŕtrz Lutrow. (-) *BiałKat* 341; *PowodPr* 35, 36.

W połączeniach szeregowych (2): gdyż wieſz kto ieŕt ſprawcą ich [niewiernych]/ kto ieŕt wodzem ich/ y iákíe ſą figle y rzemiéŕłá tego miŕtrzá ich *RejPos* 331v; Duch wilka onego piekielnego Antychryŕtá/ [...] wŕzelkíey nieſtwornoſci przyczyną ieŕt: iáko pierwŕzy Apoftátá y miŕtrz wŕzytkíey pychy y głowá hárdości *SkarJedn* 19.

Wyrażenia: »chytry mistrz« [*szyk* 5:1] (6): *RejAp* F2v; by wŕtáwiczníe nie chodzili w pokuŕach ſwiátá tego/ y tego miŕtrzá ták chytrego. *RejPos* 239v, 43, 43v, 71v, 187v, 331.

»ciemny mistrz« [*szyk* 4:1] (5): A ieŕli ten ciemny miŕtrz ſtrzeże oczu nędznego człowíeka/ áby fie nie przypátrowáły Boŕtwu Páná ſwoiego/ thedy ieŕtżcze tym pilnieyſzy wŕzu *RejPos* 204, 44, 187v, 218v, 240.

»diabeł, czart, szatan mistrz« [*szyk* 5:2] (5:1:1): nie zádaway mi nieprawdy/ ábym ia to miał z miŕtrzá Dijabłá piác *KrowObr* 9, 208v, 227; obaczył to on chytry ſtháry miŕtrz on ſzátan przewrotny *RejAp* F2v; Abowiem on ſtáry miŕtrz czárth á ſprzećiwník náŕz od początku ſwiátá ná thym rzemiéŕle wŕiadł áby nas odwodził od ſzczyrey á prawdziwey náuki Páná náŕzego *RejPos* 64; *BiałKat* 341; *PowodPr* 35.

»mistrz grzechu« (1): że nie P. Bog tákowe Małżonki/ ále chuc doczeſne⁸⁹ mienia/ lákomiŕtwo/ álbo ſam dyabeł ktory ieŕt miŕtrem grzechu y wŕzech roŕterkow/ złącza. *WerKaz* 303.

»mistrz Lucyper« (2): *ReszPrz* 52; Táki wiele ſáltow ſkorych (iáko y Miŕtrz ich [nowokrzczeńców] Luciper z niebá do piekłá) wczyniwŕzy *PowodPr* 36.

»nieſłachetny mistrz« (1): A cóż to ine⁸⁹ ſpráwuie/ iedno ten nieſłachetny miŕtrz/ ktory káżdemu z nas ſzepce zá vchem *RejPos* 71v.

»omylny mistrz« (2): obaczay/ iż dla tego omylnego miŕtrzá ſwego/ á omylney rády iego/ wzgardzałz á opuŕzczałz wierná á prawdziwą rádę Páná ſwego *RejPos* 241v, 239v.

»sprosny mistrz« (1): iż ich [*bogactw*] nie będyeſz wzywał wedle márności ſwiátá tego/ á wedle rády onego ſprofnego miŕtrzá iego *RejPos* 264.

»stary mistrz« (7): *RejWiz* 156v; *RejAp* F2v; Y rozumiał temu Pan/ iż thym iáko cukrem ten figlarz á then ſtáry miŕtrz wŕzytek narod ludzki miał odwabiác od niego *RejPos* 72, 64, 72, 149v, 206v.

»barzo zły mistrz« (1): czegom [*ſw. Hieronim*] ſię ſam był náuczył/ nie z moiey głowey/ ani od onego bárzo złego Miŕtrzá/ *propria praesumptione*, od włáŕney dumy moiey [...] ále od zacnych oſwieconych koſciółá Bożego náuczycielow. *ReszPrz* 101.

Szeregi: »czart a mistrz« (1): ieŕli nie z Bogá ieŕt/ tedy pewnie s czártá á z onego miŕtrzá/ ktorego wolej/ wymyŕłow/ á náuki/ náŕláduie. *RejPos* 84v.

»omylny mistrz a ciemny krol świata tego« (1): Wielz też iuż pewnie/ iż ten omylny miŃtrż á on ciemny krol Ńwiátá tego/ wŃtáwicźnie zá tobá woła *RejPos* 239v.

»mistrz a sprawca ciemności« (1): iuż wczynki iego muŃzą záwźdy być złe/ [...] iuż on miŃtrż á Ńprawcá ciemności iest opiekálnikiem iego. *RejPos* 338.

»stary mistrz a zwodnik« (1): Bo gdy iuż będye nád thobá ręká iego [*Boga*]/ [...] Iuż Ńie wŃtráŃzyć muŃi on Ńtháry miŃtrż á on zwodnik twoy *RejPos* 206v.

»zły duch a chytry mistrz« (1): Abowiem rozumie temu ten chytry zły duch á ten chytry miŃtrż cechu tego [*cudzoŃników a ludzi swowolnych*] *RejPos* 43v.

W przén (2) : Bo iefŃi Ńie opuŃciŃz na wŃzetecźná wołá/ WzrzyŃz że cie ći miŃtrze by błázná podgołá. *RejWiz* 175v.

Wyraźenie: »czart mistrz« (1): Bowięcz kaźdy ktory tu chce Ńnáć na wieczey mędwowacz. Ten też muŃy iako wczén Ńczártem miŃtrzem wedrowac. *RejKup* b2.

2. *Mądrzec, uczony; człowiek wykształcony, noszący tytuł magistra; magister, rabbi Mącz (140)* : Rzekł do Xántá miŃtrzu pátrżay A te Litery ogláday: Y przecźci ie wŃzákó wmielz/ Za ich wykład porozumieŃz. *BierEz* E2v, B2v, C, C3v, D, Dv, E, E2v; Rodem był [*Wirgilijus*] z Mantuy, á w Cremonie Ńie wczýł, potim gdy miŃtrzem zoŃtał do Mediolanu Ńzedł *BielŻyw* 122; zchował Ńie [*Walenty Wróbel*] od młodoŃci w Krakowie/ gdzież MiŃtrzem zoŃtawŃzzy [!] prze ŃlawnoŃ nauki Ńwey doŃtał mieŃtca miedzi wczonymi w mnieyŃzym Colegium. *WróbelŻółtGlab* A4, A4, A5; przykazáá [*Olimpija*] do Ńiebie wezwáć weŃzczáká [*Ariolum*] y rzeklá mu/ MiŃtrzu [*magister*] żywot moy wielkimi boleŃciámi iefŃth dręczón *HistAl* A6, A2v, A3 [2 r.], A3v [2 r.], A4, A4v, A7, Dv; *BielKom* A4v; *GrzegRóżn* Hv; *Mącz* 14d; *GórnDworz* Ee6; bo to miŃtrzowie powiedzieli/ á to piŃmy potwierdzili/ że w ferce człowieká mądręgo nie wnidzie nic Ńmutne⁶⁰ *HistRzym* 23v; A gdyż on pátrżał/ tedy miŃtrż podle iego ná kŃięgách czedł *HistRzym* 55, 55 [8 r.], 55v [6 r.], 56 [3 r.]; *BudNT przedm* c, c3; S tegoć to Kollegium wyŃzedł był miŃtrż táki/ Ktorego wiekom wiecznie tu będá trwáć znáki. *PaprPan* V2, Ff2; ALe coź mnie wymownych MiŃtrzow kŃięgi dádzá? *PudłFr* 52; *KochProp* 11; *SarnStat* 199.

mistrz ku czemu (1): Magister ad aliqnam rem, MiŃtrż rozumny ku którey rzeczy. *Mącz* 204b.

mistrz na co [= od czego] (1): záłował [*Kornelius Agrypa*] s płáczem/ iż Ńie wdawał w ty máctwá nikkczemne [*tajemnej filozofijej*] gdye iedney prawdy w nich nie mógl nigdy doznáć/ máiac ná tho wielkie miŃtrze *BielKron* 46v.

mistrz czyj (1): Tegoć nam nowa Ewángelia w krzeŃciáńŃtwie náplódziłá: iáko Ńámi przedni MiŃtrzowie iey ná to nárzekáią. *PowodPr* 42.

mistrz skąd (1): Tey [...] Ńprobuy, kto chce, Ńztuki, Z Stágyry y z Venuzy dwoch miŃtrzow náuki. *CiekPotrŚredz*)?(4v.

W połączeniu z imieniem (i nazwiskiem) [*w tym: skrót M. (4)*] [*w tym: mistrz + imię (23), imię + mistrz (2)*] (25): *PatKaz I* 15; Składanie miŃtrza berchtolta. *FalZioł* V 10, V 104, 114; *GlabGad* Av; *MiechGlab kto*, 16. *WróbelŻółt kt*; Przeto mądrze wczynił ten wczony á dobry człowiek M. Valenty [...] opuŃciwŃzy inŃze dworne á głęboke wykłady telko tego Ńie iáł w ktorym zaleźy bogomyŃnoŃ y pobudzenie ku nabożeńŃtwu. *WróbelŻółtGlab* A4, A2, A5v; Bolesław Pudyk z Prándotá BiŃkupem KrákowŃkim poŃláli do Lugdunu do Papieźá Innocenciulá czwartego/ miŃtrzá

iákubá z Skárzełzowá Doktorá y Dziekaná Krakowłkiego *BielKron* 362, 273v, 359, 374 [2 r.], 385, 399v; *OrzQuin* H4; *HistRzym* 48v [2 r.]; *WerGość* 228; [ustawiamy] Miłtrzá Sedywoiá Theologá [magistrum Sandiuogium Theologie professorem JanStat 884] Probołczá Klafztoru Kłodáwinłkiego Zakonu Kánonikow zakonnych *SarnStat* 1104, 1104 [2 r.].

W połączeniach szeregowych (3): *MurzHist* E3; *BielKom* A2v; Iáko imię Miłtrzew/ Doktorow/ Náuczycielow Chrześciánłkich nie ma być łczypane *WujNT* 243.

W charakterystycznych połączeniach: *mistrz najlepszy, pirwszy, przedni, rozumny, wielki, wymowny*.
Przysłowie W co łye praca/ y twoye obróciły látá? Któreś ty niemal włzytkie łtrawił nád księgámi/ [...] Teraz Miłtrzu łam łye łecz: czas Doktor kádemu *KochTr* 25.

Wyrażenia: »mistrz filozofije« (4): Gerzi y Benedikc [!] Miłzkowłcij beli Miłtrzami Philozophie *PaprUp* C, B4, B4v [2 r.].

»mistrz nauczony« (1): Miłtrz ieden w teyże nauce [czarnoksięskiej] náuczouy podkał go *HistRzym* 54v.

»mistrz w [jakiej] nauce« (1): *HistRzym* 54v cf »mistrz nauczony«.

»przyrodzonej nauki; w rzeczach przyrodzonych mistrz« (2;1): Phisicus, eyn naturlich mełfter. Przyrodzoney náuki miłtrz. *Murm* 178; *BartBydg* 114; *FalZioł* IV 51c.

»nauk wyzwolonych mistrz« [szyk 2:2] (4): Przepowiedzenie [...] Przez Cypryaná Leowicyuła [...] oznáymione: A teraz przez Stánisławá z Ráwy Náuk wyzwolonych Miłtrzá/ ná żądanie niektórych ludzi/ z Łácinłskiego ięzyká ná Polłki pilnie przełožone *LeovPrzep kt*, F3v; *StryjKron* 512; *PaprUp* C3v.

»mistrz w Piłmie (św.), [mistrz św. Pisma]« (2): *OpecŻyw* 133v; Dan przez ręce Wielmożného Ianá z Konicopolá Kánclérzá/ y Tomáłzá z Strápiná/ Miłtrzá w Piłmie ś. Doktorá Práwá Duchowného *SarnStat* 915; [A wydawaią mystrzewie sswyenthego pyssma y sswiatłocz rossesona promyeny pochodzila zoczv iego *SprChęd* 13].

»w prawie mistrz« (1): Albo owi wnáłłym práwie miłtrze [...] káždy buia by ludzi poráził Zeby komu łpráwiedliwóć łkáził *RejRozpr* K3.

»mistrz rozumu przyrodzonego« (1): kiedy będzie pierwey Krzyłztał zagrzany/ żadnym obyczaiem nie zapali. To w rzeczach przyrodzonych miłtrzowie rozumu przyrodzonego piłżá. *FalZioł* IV 51c.

Szeregi: »ani mistrz, ni bakałarz« (1): Będzyc żonki nárzekánie/ Aniś ty miłtrz ni bákálarz/ [...] Włzytko nád kłięgámi leżyłz/ Do roboty nie dobyeżyłz *BielKom* A2v.

»mistrz i (a) doktor« [szyk 4:3] (7): *PatKaz I* 15v; ktore [*Kolegium Krakowskie*] potem s Doktorow y Miłtrzew ludzi vczonych myedzy inłłfemi narody záwołánye dobre otrzymáło *GliczKsiqż* Lv, Lv [2 r.]; *BielKron* 383; *GrzegRóżn* D3; *StryjKron* 512. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.].

»mistrz a wynaleziciel« (1): Cynici, Sekta byłá Philofofów którym łie nic nie podobało [...] ych miłtrz a pirwłzi wynaleziciel był Antilthenes. *Mqcz* 76c.

Iron. O interpretatorach Pisma św. (1):

Wyrażenie: »babilońscy mistrzowie« = *jak budownicowie wieży Babel utracili jedność językowá, dajácą im możność porozumiewania się, tak badacze Pisma św. przez namnożenie wielu sprzecznych ze*

sobą teorii (tu) na temat Trójcy św. uczynili ją niezrozumiałą (1): Co też iest v nich perfoná/ ielźcze nic pewnego w thym nie poftánowali ci Bábilońcy Miŝtrowie *GrzegRóżn* H2v.

a. *Znawca Pisma św. w czasach biblijnych; rabbi Mącz* (32) : Rabbi znaczy nauczyciela [...] abo miŝtrzá/ ale takiego zacne⁸⁰/ ktoryby miał ofzobliwą moc i wźiętość miedzy ludźmi *MurzNT* 151 marg; *BielKron* 26v; RA*Bi*, dicto Hebraica, id est Magister, Miŝtrz. *Mącz* 344d, 344d; *NiemObr* 31; *WujNT przedm* 23 [2 r.], s. 94 marg.

W połączeniu z imieniem [imię + mistrz] (1): A iż ták iest/ to ták z Nikodemá Miŝtrzá zakonnego Ian 3. [...] poznalź. *CzechRozm* 90.

W połączeniach szeregowych (7): *OpecŻyw* 43, 77, 107v, 112, 133v; oni Miŝtrowie/ á oni zakonnicy/ á ony kłiążętá kápłanńkie dáleko chodzili od niego [*Chrystusa*]/ [...] á kłádąc nádzyeię w náukach fwyh *RejPos* 209v; ielźiź fię ty názywalź Zydem [...] náuczony z zakonu/ y tułzyfź łobie żeś iest wodzem ślepych/ światłością tych ktorzy fą w cięmnościách/ miŝtrzem bezrozumnych [*eruditorem insipientium*]/ náuczycielem dźiatek/ máiącym kłztałt znáiomosci prawdy w zakonie. *WujNT Rom* 2/20.

Wyrażenia: »(na)uczony mistrz« [szyk 3:2] (5): *OpecŻyw* 133v; nędzny zakonniku/ kthory fie małź zá vczonego miŝtrzá w zakonie fwoim *RejPos* 232, 21v, 179, [310].

»mistrz zakonny, w zakonie, Zakonu Starego« (4:2:1): Pan [...] cie tu vpomina w tey Ewányeliey fwiętey/ áby byłá hoynieyźza y obfitźza fprawiedliwość twoiá niźli tych miŝtrów zakonnych *RejPos* 180v; A gdy tho oni Doktorowie á oni Miŝtrowie zakonu ftárego widzyeli/ iż on żadnym ftanem nie gárdzi *RejPos* 324, 21v, 179, 180, 232; *CzechRozm* 90. Cf »faryzeuszowie a mistrzowie zakonni«.

»mistrz żydowski, w żydostwie, izraelski« (3:1:1): bo fłyfála teten miŝtrów żydowfkich ij duchownych po fieni biegiątz *OpecŻyw* 113v, 60v; Y powiedział mu [*Nikodemowi*] pan: Iź iellic powiedam ziemfkie rzeczy á nie rozumiełź/ á toś iest miŝtrz Izráelŝki *RejPos* 153v, 151v, 243. [*Ponadto w połączeniu szeregowym* 1 r.].

Szeregi: »mistrz a bezpiecznik« (1): Ták iż oni Miŝtrowie á oni beŝpiecznicy o zakonie fwoim/ fzemráli á mowili przećiwo iemu *RejPos* 166v.

»mistrz a (i, abo) doktor« [szyk 3:1] (4) gdy ták vczyniłź [...] sfńanie fie więtfze vfprowiedliwienie twoie niźli naywiętfzego Miŝtrzá ábo Doktorá w zakoinie nabefpiecznieyźzego. *RejPos* 180, 324; przeto iż miŝtrowie y Doktorowie Zydowncy byli zli/ y fłufźnie od Pána ftrofowani *WujNT* 243, 171. [*Ponadto w połączeniu szeregowym* 1 r.].

»faryzeuszowie a mistrzowie zakonni« (1): iżbychmy nie mieli żadney nádzyeie/ iáko mieli oni Fárizeufzowie á oni náueźeni Miŝtrowie zakonni/ ktorzy fie tylko paráli á ćwiczyli w pińányim zakonie im przez Moizelźzá podányim. *RejPos* 179.

»mistrzowie, (a) licemiernicy« [szyk 1:1] (2): *OpecŻyw* 133v; Bo też thám dopirkoź w onych Licemiernikoch/ á w onych Miŝtrzech náuczonych w zakonie/ nawiętfze fie okrucieńftwá záczyły/ przećiwo fwiętey á zbáwienney náuce iego. *RejPos* 21v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 3 r.].

»ociec i mistrz« (1): Fáryzáfka to bowiem dumá byłá/ Oycámi y Miŝtrzámi fię názywáć/ ciągnąc lud poŝpolity/ od iáńnych wyrokow Boźych/ zá wymyflámi fwymi *NiemObr* 82.

»skryba, to jest mistrz« (1): flę k wám [...] doktory ij mędrce ijżby pińmo wykladali/ ij fńkryby/ to iefł mińtrze ktorzyby przyrodzonęgo pińma nauczali. *OpecŻyw* 77.

»starszy ludu i mistrzowie« (1): Zbierz mi fiedmńdzieliąth mężow z fńarfłych ludu Ifráelńkiego/ ktore ty znałż że fą fńarfłymi ludu tego y Mińtrzowie [*senes populi ... ac magistri*] *Leop Num* 11/16.

»mistrz i wypełniacz zakonu pańskiego« (1): iż iefłi fńpńrwiedliwość wáfżá nie będye wiefłża/ niźli wfzytkich mińtrzow y wypełniączow zakonu Pańńkiego/ iż nie możecie wniść do krolefstwá iego fwięte⁸⁰. *RejPos* 180v.

3. *Autor, twórca* (14) : Mińtrz ku fwoim kfiążkóm mowi. IDźcie ná fwiát moie kfiążki/ Przedáycie fie zá pyeniążki *BielKom* A, Av [4 r.], A2 [2 r.], A2v, A3 [2 r.]; Ia ná fńrbách málńrfńkich nie fie nie rozumiém/ [...] Ale wińrfzem ozdobnym/ y rymy gładkiemi/ Mam nádźieię/ że z mińtrzmí porównam dobrými. *KochFrag* 21.

mistrz czyj (1): Ták ná wfłiach iáko y w miefcie/ Powolnie fie [*książki*] im [*ludowi na Rusi*] rozniefcie/ [...] Idźciełż potym ná podole/ Powieccie [...]/ Iż wáfż mińtrz iuż fobie orze/ Nie ma wołow nie ma koni/ Ieden kłopot drugi goni *BielKom* A4.

W połączeniu z imieniem [mistrz + imię] (1): myfłtchrz zyuota cryftufouego Indolfus mouy yłż fzwyąty anfelm napyfál yłż nycz nyeyefł tak pozytecznego po bodze yako fńpomynanye maryey *PatKaz* III 127v.

Przen: Bóg jako stwórca świata (1) : Czemu thedy źiemiá [...] rzeczam fye ná oko/ iakoby niewątpliwym początkiem być zdáłá: onym trudna co Mińtrzá nie widzą/ áni komu kwoli to zbudował/ domyślíc fye mogą *Oczko* 5v.

4. *Człowiek posiadający praktyczną znajomość czegoś w wysokim stopniu, doskonały fachowiec; rzemieślnik posiadający najwyższe kwalifikacje zawodowe, majster; artifex, opifex* Cn (126) : kofłdzi thowarziłż albo czeladnik Rzemiełńa Rzeźniczego, ktory od yńąd przywandruie, ma fie przodkiem listem Cechowim wywieścż, a żadny Mińtrz niema go prziiącz afłż liłł [...] okaże *ListRzeż* w. 25, 33; *BierEz* F3v, F4; A fńadz ná tym wiefcey mińtrza poznác Ktory vmie z miedzi złoto kowác *RejRozpr* Av; *LibMal* 1544/90v; A tak vczeń pofńpolicie Nad mińtrza gdi mędroie [!]. Niema miefcza na warftacie *RejKup* Bv; Szermyerz dotąd vcźnya fwego vczy fńermowác/ fńtuki czynić/ páraty wypráwyác/ áż go mińtrzem ofłtáwi *GliczKsiąż* O2; *GroicPorz* f4v; Rozno bęcżą orgány/ gdy flábo dmą miechy/ Nie będye z nich nalepfzy mińtrz miał nic pociechy. *RejWiz* 119v; *RejZwierc* 9v; ale y w onych zacnych oficynách częłftokroć fię onym zacnym á pilnym mińtrzóm to trefuie/ iż prze niedozor wiele rzeczy opufzczáią *BibRadz* *5v; Piłze Iozephus iż widzyał w Rzymie tákiego mińtrzá co fńkło rozbierał y ciągnął iáko wołk *BielKron* 26v, 7v, 347v; Socrates [...] iuż wpotachłych leciech na arfie fię vczył/ y palce fwoie mińtrzowi w moc poddał. *KwiatKsiąż* E4; Cunicularius, Mińtrz ktory fie s kopániem do murow vmie obchodźić. *Mącz* 72b; Tyrocinium facere, Rzemiełńá swego fńtukę mińtrzóm okázác/ z vcźniowych á fńposłżebnych lat wyniść. *Mącz* 471c, 150c, 273a; *GórńDworz* E7v; iż Figury nie wfzędźie ták iakoby miály być/ fą vcźynióné: przeto iż Mińtrz co ié rzeżał/ nie był po temu. *GrzepGeom* Q4; rzekł krol ku onemu ciełfi/ Mińtrzu powiedz mi *HistRzym* 107v; *BielSat* C2, N3; *RejPos* 341; *RejZwierc* 113; *Strum* B2; *CzechRozm* **7; Zadnemu niedopufzczą niíákiego rzemiosłá iáwnie robić/ áż fię go od Mińtrzow [*a magistris*] pirwey náuczý/ y fńtukę vcźyni *ModrzBaz*

46v, 1, 36v, 37; Bo y vceń rychley fie v tego mistrzá rzemieřlá náuczy/ ná ktorego robotę pátrzy/ niźli v tego ktory tyło o roboćie mowi. *SkarŻyw* A3; Ze tedy rzemieřlá tego [*tokarstwa*] nieumiem/ tego mi źal/ [...] gdyź mi fię mistrz trefiał/ ktory mi ie pokázác vřiřował/ y naczyńia nádał. *CzechEp* 64; *KochJez* A3; *KlonŻal* D3 [2 r.]; *BielSjem* 39; *GórnRozm* L2v; Artifex – Mistrz. rzemieřznik. *Calep* 98b, 732b; Bo kto fie cźego vczy z Experiencyą zaráz/ ten bywa nalepřzy Mistrz. *GostGosp* 58, 20; *GrabowSet* N3.

mistrz czego (16): *GroicPorz* f4, g; łatwie ieřt poznác/ y naygłupřzemu Człowiekowi czego potrzebá/ ále iákoby to/ czego ieřt potrzebá vczynić/ tego nieumie źaden iedno Mistrz dobry rzeczy oney potrzebney *OrzRozm* Dv; *CzechRozm* **7. Cf »mistrz mostow«, »mistrz murow«, »mistrz wszelkiej muzyki«, »mistrz myńce«, »mistrz rozmierzania«, »mistrz rycerskich spraw«, »mistrz [*jakiego*] rzemiosła«, »mistrz stamieckiego rzemiosła«.

mistrz około czego (1): bo był [*brat Kolumbusa*] wielkim Probieřzem y Mistrzem około řpráwowania zřotá *BielKron* 442v.

mistrz na co [= od czego] (4): *RejKupSekl* a6; Wiem ia že Weneći řá nalepřzy Mistrzowie ná znánie korzenia álbo wřzelkich rzeczy. *BielKron* 449; Owa wymyřláiać niezwyčáyne kłáwy/ y zřorzeczenia/ iáko ná to řá Włofzy mistrzowie *GórnDworz* T2; Naczyńie wřzelkie woienne opátrźáli/ wozy/ Siekiery/ Ciefle/ Lekárze/ kthorzy chore ránne goili/ á ktory nalepřzy ná tho był Mistrz/ then drugie młodřze vczył *BielSpr* 9.

mistrz nad czym (1): Architectus – Czieřzla, vel mistrz nad budowaním. *Calep* 90a.

mistrz w czym (9): *Colamella*, ořobliwy Mistrz w řpráwach Kmiecych/ *in Libris de re rustica*, tego dowodźi *OrzQuin* H3v; áby fie dworzánin nie wydawał zá [...] dořkonálego mistrzá wbezecęńtwie *GórnDworz* N2v, M5, N2v, Ddv; *ModrzBaz* 113; *SkarŻyw* 57 [2 r.]; Y w Rádźieř mistrz: wtąź y tám/ gđźie przydźie woiovác. *PudłFr* 44.

mistrz czyj [= kogo] [*w tym: pron poss* (7), *G pron* (1)] (8): *ListRzeź w.* 9, 33; Myřtrzewy řwemu voyczechowi řchewczowy na Waliřschewye v kthorego robill parą Thřzewikow vkradł *LibMal* 1548/139, 1546/114, 1550/153, 157; *HistRzym* 92; iáko ma rzec nacyńie zdnnowi mistrzowi řwemu/ Czemuř mie ták vlepil? *RejPos* 74.

mistrz czyj [=czego] (1): gdyć mistrzowi řwemu napirwřzernn [*Noemu*] wino nie przepuřciřo/ [...] á coź dziřieyřzego Bachá iáko nie ma zbłáźnić gdy fie vpije. *BielKron* 6.

W połączniu z imieniem [*w tym: mistrz + imię* (6), *imię + mistrz* (1)] (7): V myřtrza thegořch Maczieya vkradli řthuką olovu *LibMal* 1550/157v, 1548/139; Bęđąc w krářomowřtwie bárzo řławnym profellorem: w Athenách miał wielce řławie řwey zawiřnego/ zacnego drugiego/ tegořz rzemieřlá mistrzá Antheniuřzá pogániná *SkarŻyw* 86, 57 [2 r.]; *OstrEpit* A2; *SarnStat* 371.

W przeciwwstawieniu: »mistrz ... partacz« (1): Vmie Mistrz o řwym Rzemieřřle powiedzieć/ A Pártác w káćie záváźdy muři řiedzieć. *StryjKron* 279.

W tytule rzemieřlnika, majstra (1):

Wyrażenie: »pan mistrz« (1): Bo źaden czeladnik nie ma bycz od rzemieřła odrzucon, lecz by dla řwey niewiernořci abo niecznotliwego zachowania przeciwwko panu Mistrzowi řwemu. *ListRzeź w.* 33.

W charakterystycznych połączeniach: mistrz dobry (2), mądry, pilny, prawy, wielki, zacny.

Przysłowia: Iełzczeć nie tho miłtrz czo robi z nowego/ Więtfzy co dobre vczyni ze złego. *RejZwierc* 214.

żem to ielzcze z przodku W.M. opowiadał/ że to nie miało być ad amussim: bo miłtrz nie potemu. *KochOdpr* A2.

Wyrażenia: »mistrz cechu« (2): [przysięgamy] iże Cech náfz wiernie á ísprawiedliwie rzędzić chcemy/ Rzemieñłá náfze ísprawnie robić/ y innych Miłtrzow Cechu náfzego w robotách pilnie á wiernie doględác *GroicPorz* g, f4.

»mistrz ciesielski« [szyk 1:1] (2): AEdilis Nád budow[á]niem przełożony. Baumiftrs/ álbo/ Miłtrs cieielski *Mącz* 3d, 14d.

»kucharz mistrz« (1): Kucharzow Mistrzow 4. [...] Młodzienchow Kucharzow 2. *WyprKr* 126.

»kuglarski mistrz« (1): Archimimus – Kuglarskij miłtrz. *Calep* 89b.

»mistrz mostow« (1): Tęż byli wezwáni [...] miłtrzowie/ Stygárowie oboiéy Zupy [...] Piérwfy był Woyćiech Miłtrz Moftów [magister pontium *JanStat* 36]/ brát Hánkonów/ z Mienfelnic *SarnStat* 372.

»mistrz murow« (2): Szczepanko Miłtrz Murów [magister murorum *JanStat* 35]. *SarnStat* 371, 1310.

»wszelkiej muzyki mistrz« = *Apollo* (1): PRzybądź/ wśelkiéy muzyki cny miłtrzu/ *Apollo* *OstrEpit* A2.

»mistrz myńce« [szyk 1:1] (2): MISTRZ MYNCE. [...] IEfcze Podfkárbi Koronny ma bydź iednym íprawcą monet [magister monctarum *JanStat* 308]/ ktore zá czáfem máią bydź bité *SarnStat* 340, 1310.

[»mistrz niewodny« = starszy rybacki: taką sprawę nam dano, tak od urzędnika zamku wieleńskiego i od mistrza niewodnego, iż przeszłego roku nic więcej za ryby ze wszystkich jezior nie wzięto, jedno złotych w monecie 60. *LustrWpol* I 199.]

»mistrz puszkarz, puszkarzski« (2:1): a wthym ífyą chcą wyernye y pylnye zachowacz podług mego nawyęthźego dofczypv y Myłterftwa they nauky mey thak yako sluffze nadobrego flugą a wyernego myłtrza pułzkarłkyego yego krolyewłkyey myłóczy *MetrKor* 37/4v; Czego miłtrz Pułzkarz nie wie/ dobrze to ná nie wiem. *BielSat* N2v [idem] *BielSjem* 38.

»mistrz rozmierzania« [szyk 2:1] (3): Geometra, eyn kunftlich auřz meřfer Rozmyerzánya miłtrz. *Murm* 178; *BartBydg* 63, 64.

»rzemieśła drukarskiego mistrz, mistrz, który druk czyni« (1;1): IZ fie to y mądrym/ bącznym y ćwiczonym rzemieñłá Drukárłkiego Miłtrzom przygadza/ że fie w niektorych rzeczách omyłią *CzechRozm* **7; Excusor – Miłtrz ktori druk cziny. *Calep* 385a.

»mistrz stamieckiego [= kamieniarskiego] rzemieśła« (1): Wiele widzę obiecuiefz miłtrzu Stamieckiego Rzemieñłá/ coś teraz przyřzedł z kráiu Niemieckiego. *KlonŻal* D3.

»rzemieśniczy mistrz; [jakiego] rzemiosła mistrz« (1;1): Wiele rzemieśniczych Miłtrzow [opificum magistri]/ bárzo rzadko śiadáią ná íwyc wárftáćiech *ModrzBaz* 36v; álbo więc od inřzego rzemiołłá Miłtrzow/ chcą [kacerze] fię go [*Pismo św.*] vczyć wykłádác: włafnie iákoby fię chciał vczyć orác od Málárzá *ReszPrz* 101.

»mistrz rycerskich spraw« (1): Piŕze Iuŕtinus iŕ miał [Aleksander] w wojsce [...] czterzy ŕtá męŕów doŕwiadcŕzonych/ [...] ktorzy iefczce v iego oycá w potrzebach bywáli/ ták iŕ by ie kto widzyał rzekłby nie Rycerze ále miŕtrze Rycerŕkich ŕpraw wŕzytko *BielKron* 123v.

»ŕlawnodawny mistrz« (1): Godŕzienbyŕ ŕlawnodawnych miŕtrŕów málowánia *KochPropKKoch* 3.

»mistrz studnie buduiący, wodę przywodzący« (1:1): Aquilex – Miŕtrz ŕtudnie buduiący, vel, miŕtrz wodę przywodzacy. *Calep* 86a.

Zestawienie: »starszy mistrz« (5): *ListRzeŕ w.* 26; Powinni teŕ w ŕwych Cechoch ŕchadzki miewác/ á ŕtárŕze Miŕtrze między ŕobá obierać/ kthorzyby mieli moc wyŕŕpne kárác/ y innych Miŕtrŕow ŕwego Cechu doględác *GroicPorz* f4; *RejZwierc* 169v.

~ *Wyrażenia*: »starszy mistrz cechu« (1): thedy Stárŕzy Miŕtrŕowie wŕzelkiego Cechu w ten ŕpoŕob przyŕyęgáią. *GroicPorz* f4v.

»starszy mistrz nad cieŕłami« (1): Architectus, faber principalis fabrorum, Ein werckmeiŕter. Stárŕŕy miŕtrz nád cyeflyámi Architector idem. *Murm* 181. ~

W przen (9) : *RejWiz* 26v; *RejPos* 58, 241; Aby mię w cech [w niebie] przyięto/ bych zá miŕtrzá robił *RejZwierc* 271v.

mistrz czego (2): bo vcŕciwe vboŕtwo po wŕzitkim ŕwięcie [!] nalepiey miaŕta rŕádzi á ŕprawuie, ggyŕ [!] ono iefŕ wŕzitkich rzemioŕł miŕtrz *Bielŕyw* 93; *GórnTroas* 52.

Wyrażenie: »cechowi mistrzowie« = *papieŕ z biskupami* (1): gdyŕzem ći ŕye ia bárzo chudy á nie wándrowny Cieŕłá/ budowác wieŕe téy przed wámi Céchowymi Miŕtrŕmi nie wŕtydał *OrzQuin* M2v.

Zestawienie: »starszy mistrz« (2): Przed wŕzyŕtkimi Rzemioŕly Gárnczarze wygráli/ Bogá ŕtárŕzego miŕtrzá w ŕwym Cechu wybráli. *BielSat* C3 [*idem*] *BielRozm* 20.

a. *O lekarzu* (9) : Y ŕŕtáło ŕie z przygody/ ŕe ieden lekarz imieniem Cerymon w ten czás przechádzał ŕie v morzá/ [...] vyŕrzał Miŕtrz pániá w piędnych ŕzátách leŕzącá *HistRzym* 16v; mieli ten obyczáy/ ŕe ŕwych miŕlych przyiácieli vmárlych ćiálá chowáli do trzech dni/ zaby ŕie w ćiele duŕzá vtháilá/ prze wielká niemoc á mdłóŕ: iákoŕ tho miŕtrŕowie powiádáią ŕe ŕie to przygádza. *HistRzym* 17, 16v, 17v [5 r.].

W połączeniu z imieniem (1): Y wŕziął iá Miŕtrz Cerymon zá ŕwá corkę *HistRzym* 17v.

** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : Magister. Meyŕter. Miŕtrz. *Mymer*¹ 9v.

5. *Dostojnik, władca; zwierzchnik, przełożony; magister JanStat* (415) :

a. *O przełożonym ŕwieckim* (12) : Towárzyŕze. Stáray ŕie pánie Rotmiŕtrzu/ Náŕz ná ten czás iáko miŕtrzu/ Aby teŕ nam náŕze dano *RejZwierc* 235.

mistrz nad kim (1): A iefŕth miŕtrz okrutny nád nimi [janczarami] co ie w groŕie chowa. *BielKron* 261v.

W połączeniach szeregowych (2): Ten namiŕŕtnik/ y Pan ŕam/ nie czyniá dwu głow/ áni dwu krolow/ áni dwu miŕtrŕow/ ále iednę głowę/ iednego krolá/ y iednego miŕtrzá. *SkarJedn* 57.

Wyrażenia: »mistrz dworzan« (1): Y rzekł krol Aŕzpenazowi (*marg*) wł: miŕtrŕowi dworzan ŕwych álbo komornikow. (—) podkomorzemu [*ad Aspenaz magistrum (marg) principem* (—) *eunuchorum suorum*] *BudBib* I 436v *marg*.

»mistrz nad gormi [= *nad kopalnią*]« (1): iż Miłtrż nád górmí przełożony [*magister montium JanStat* 45] nie ma mieć żadnego czynłzu z Zup *SarnStat* 379.

»mistrzowie krolewscy« (1): przyłzedł Iłzmáel [...] y miłtrżowie krolewłcy [*magnates (marg) optimates (-) regis*]/ [...] do Gedal-iahá *BudBib Ier* 41/1.

»mistrz nad mistrzmi« (1): Tákże Krol/ ieft Miłtrżem nád Miłtrżmi/ y Cechmiłtrżem náde wżemi Cechmiłtrżmi w Krolełtwie łwym: iego Krolewłkíey zwierzchnołci poddáne łą/ y iemu łłużą wżytkie náuki *OrzRozm M*.

»na ratuszu mistrz« (1): Stárołtá á Burmiłtrż. Witayciełż Pánie Burmiłtrżu/ Ná Ratuszu łławny miłtrżu *RejZwierc* 234.

»mistrz rybitwow, [rybakow]« (1): nie tylko áby on iáko przednieyłzy łprawcá y miłtrż rybitwow/ ná łwienie ryb inne wywodłł *WujNT* 211; [Starszy albo mistrz rybaków tych winien odbierać drwa w targowem *LustrWpol* I 127].

»mistrz wieszczkow« (1): Beltełzacarze miłtrżu wíełzczkow [*magister (marg) princeps (-) genethliacorum*] ia wiem iż duch bogow łwíętych wtobie/ á żadna táiemnicá nie łkryta v łiebie *BudBib Dan* 4/9 [6].

Szeregi: »sprawca i mistrz« (2): *WujNT* 211; ma byđł [*marszałek*] łprawcá y Miłtrżem wżyłtkich Dworłkich cęremony [*omnium caeremoniarum curiensium magister JanStat* 293] to ieft/ zwyczáiow y Dworzan. *SarnStat* 310.

[»starszy albo mistrz«: *LustrWpol* I 127 *cf* »mistrz rybitwow«.]

b. O przelozonym grupy religijnej (18) :

a. W tekstach dotyczących czasów biblijnych lub do nich nawiązujących (11) :

Wyrażenia: »mistrz apostołow« (4): Piotrá Miłtrżem Apołtołow zowie. *SkarŻyw* 595 *marg*, 595, 597 [2 r.].

»mistrz licemiernikow« (1): Nienáwíłciá przeciw iemu kłiążęcá kapłanłkié zapálili łie/ ij miłtrżowie licemiernikow *OpecŻywList* C2.

Szeregi: »mistrz i doktor« (1): Iacobá/ mowi/ ná iednym mieyłcu ograniczył: ále Piotrá wżyłtkiego łwiátá miłtrżem/ y Doktorem wczynił. *SkarJedn* 69.

»mistrz i gospodarz« (1): áby go [*Piotra*] yuż też po nim [*po Chrystusie*] myeli zá miłtrżá y gołpodarzá *KromRozm III* M6.

»książęta (kapłańskie) abo (i) mistrzowie (licemiernikow)« (2): a záłcie łyłłfeli aby ktory z kłiążąt abo z miłtrżow weł wvierzyli *OpecŻyw* 76; *OpecŻywList* C2.

»ani pan ani mistrz« (1): áby łie żaden nie łmiał áni pánem áni miłtrżem zwác tego to iego Kołciołá łwíętego. *RejAp* 77.

»mistrz i sprawca« (1): Piotr Miłtrż Apołtołow inych y łprawcá. *SkarŻyw* 597 *marg*.

W przen (2) : Do tey łámey łodzi kołciołá Pan włtápił/ w ktorey Piotr ieft Miłtrżem połtánowion *WujNT* 211.

Wyrażenie: »mistrz diabelski« (1): Azáł go [*fałesznego pasterza*] Páweł s. nie zowie miłtrżem dyabelłkim? *RejPos* 346v.

β. O papieżu (4) :

mistrz czego (2): á iz na niey [na stolicy rzymskiej]/ siedzący/ ieft páfterzem/ oycem y myftrzem wżytkiego Chrześciánftwá. *SkarJedn* 102, 401.

W połączeniach szeregowych (4): A iz on/ papyżem będąc/ yeft Pyotrem á gruntem flupow kołcyelnych/ to yeft biskupow/ á kfyżęcym/ miŕtrzem/ y głową wślech *KromRozm III* P5; Rzymŕki Biskup ieft podporą wżytkiey Kátholickiey prawdy/ Páfterz wżytkich w Chryŕtuła wierzących/ Miŕtrz wżytkiego Chrześciánftwá *SkarJedn* 401, 102; *SkarKaz* 40b.

γ. O kapłanie braminów indyjskich (2) :

Wyrażenie: »bragmański mistrz« (2): Didimus Bragmański Miŕtrz [*bragmanorum didascalus*] Alexandrowi pozdrowienie. *HistAl* K4, 15.

δ. O cesarzu [z przeczeniem] (1) :

W przeciwstawieniu (1): »syn kościelny ... mistrz« (1): *BielKron* 230v *cf Szereg*.

Szereg: »pan albo mistrz« (1): Cefarz ieft fyn kościelny/ ále nie pan álbo Miŕtrz *BielKron* 230v.

c. O Bogu (3) : Iezu kthorys nas navczył miŕtrza iednego w niebie ŕzukać. łmi. fie nad na. *TarDuch* B7v.

W połączeniu szeregowym (1): tego też chce lepŕzy nád przyrodzenie Bog/ on naywyŕŕzy Miŕtrz/ Hetman/ mŕściel/ y nágradźiciel [*ille magister, imperator, vindex et remunerator*]. *ModrzBaz* 136v.

Szereg: »Pan Bog i mistrz« (1): Temi fię trzemi rzeczám i w iednym cieie Chryŕtuŕowym iednoczem. Iednym Pánem Bogiem y miŕtrzem náŕzym *SkarJedn* 41.

d. O bóstwie pogańskim (1) : Bog ma głowę iáŕtrębia [...] ŕwiętego przyrodzenia miŕtrz iedyny/ nalepŕzy/ namędrŕzy y naŕprawiedliwŕzy nádewŕzytki rzeczy. *BielKron* 8.

e. Dostojnik posiadający określony urząd i godność w zakonach rycerskich (381) :

α. Najwyŕŕzy zwierzchnik zakonu rycerskiego (*Krzyŕzaków, joannitów, templariuszy i in.*); *magister JanStat* (378) : *Diar* 23; Przez ten czás woiovania Prufkiego/ Lokietko zbierał lud przeciw Prufom [...] s ktorym Miŕtrz nie śmiał bitwy ŕthoczyć *BielKron* 371v; Rádwánkowŕki [...] Owa iákofŕkolwiek podał miáfto Miŕtrzowi niemáiąc ná fię gwałtu żadnego. *BielKron* 418, 179v, 232 [2 r.], 279v, 291v, 370 (12); *KwiatOpis* B3v, B4; [*prosili*] Aby miŕtrz w ŕwym^m práwie zoŕtał się Wyflánćiech. *BialKaz* K3v, K3v [2 r.]; Wnet tedy Kontor porádziwŕzy fię Miŕtrzá z woŕłkiem pod Onkaim ciągnął *StryjKron* 309; Poŕtał tedy Miŕtrz 500. iednych Reyterow z wielkością Knechtow pieŕzych *StryjKron* 637, 295, 305, 308, 502, 577, 582, 692, 767; Swidrygałowi przeciwko Kroleŕtwu Polŕkiému ráunek od Miŕtrzá nie ma byđ dawán. *SarnStat* 1069 *marg*; A Miŕtrz [*magister JanStat* 878] będzie wybiéran mąż wiécéy pożyteczny y godny/ wedle reguły/ zakonowéy y wŕtaw *SarnStat* 1099; Przyŕięgę Miŕtrz y inni poddáni Krolowi Polŕkiému czynić máią. *SarnStat* 1103 *marg*, 1069 *marg*, 1073 *marg*, 1078 *marg*, 1079 *marg*, 1081 (18).

mistrz czego (18): *MetrKor* 34/287v, 288 [2 r.], 37/1, 1v [2 r.]; Zprzyŕięgli ŕie mieŕzczánie y poŕpolity człowiek w Prufiech/ przeciw miŕtrzowi náŕzego zakonu *BielKron* 232, 231 [2 r.], 415v; *StryjKron* 325 [2 r.]. *Cf* »mistrz szpitala domu ŕwiętej Maryjej...«, »mistrz niemieckiego zakonu«, »mistrz zakonu Panny Maryjej«, »mistrz zakonu rodskiego«, »mistrz zakonu templaryjow«, »mistrz i bracia ...«.

mistrz czyj [w tym *G sb i pron (3), pron poss (2)*] (5): *BielKron* 231, 360v; áby y nowy ich Miŝtr z áraz według powinności przyięę hołdu wczynił. *StryjKron* 722, 295 *marg*; *SarnStat* 1106.

W połączeniu z imieniem (i nazwiskiem) [w tym *imię + mistrz (28), mistrz + imię (16)*] (44): *MetrKor* 34/287v, 34/288 [2 r.], 37/1, 1v [2 r.]; the Donácyá Cefarz Frydrych wthory potwierdził/ á napierwey Miŝtrzowi Hermanowi z Sálce/ ktory ná ten czás ftárfzym był tę fprawę polecił *BielKron* 231v, 203v, 231, 232, 360v, 369, 390v, 392; *BielSat* Gv; *KwiatOpis* B2; Tegoż roku Konrad Miŝtr z wielkim woyskiem do Zmodzi w Karłzowfká zięmicę wciágnął/ ktora fplundrował *StryjKron* 309, 295 [2 r.], 300, 305, 308, 325 (15); *SarnStat* 1088, 1093, 1094 [2 r.], 1095, 1096 [3 r.] (13).

W połączeniach szeregowych (34): wyiáchał [Kiejstuł] przez [!] Miásto w Krzyżáckim vbierze/ y oŝzukał wzyftkich/ Miŝtrzá/ Krzyżákow/ Kontorow y Miefzczány Málborfkie *StryjKron* 442, 325, 767; My téz Miŝtr Lodwik/ Komendorowie/ y Conventy [Nos quoque magister Ludovicus, commendatores et conventus *JanStat* 869] zá nas y potomki náŝz wyrzékamy fie Zamkow/ miaft/ miáfteczek *SarnStat* 1091, 1068, 1069, 1078, 1087, 1088 (31).

W formule dyplomatycznej [w tym: z zaimkiem „my” (35)] (38): wzyftko práwo/ które nam Miŝtrzowi/ y Zakonowi Komendorom náŝzym [quod nobis magistro et Ordini ac commendatoribus nostris *JanStat* 869] na Zamkách náŝzych/ w mieŝciech [...] przynależało *SarnStat* 1091; [przymierze] przrzeczeni téz Naiáfnieyfzy Pan Kázimiérz Krol y potomkowie iego [...] y poddáni królestwá tegóz o Nas Miŝtrzu / Komendorách/ y Zakonie Prufkim [de nobis magistro, commendatoribus et Ordine Prussiae *JanStat* 872] [...] y poddáných náŝzych [aby dzierzeli] *SarnStat* 1093; A My Lodwik Miŝtr/ náŝzy potomkowie/ Komendorowie/ y Zakon [Et nos Lodovicus magister nostrique successores, commendatores et Ordo *JanStat* 875] náŝ od pánowánia onym y z poddánoŝci nam zwykléy wyrzékamy fię *SarnStat* 1096, 1087, 1088 [2 r.], 1089 [2 r.], 1090, 1091 [2 r.] (38).

Wyrażenia: »mistrz liflandski (a. liwlancki itp.), inflancki (a. inflański itp.) liwoński« [szyk 20:3] (16:6:1): Miŝtr z áfię Liwláncki ma fwoy dwor w miefcie Wenden dwánaŝcie mil od Rigi *BielKron* 437v, 382, 395, 429v, 437v; *KwiatOpis* B2, B4v; *BiałKaz* K3v; Roku 1556. Wilhelm Furŝtemberg Miŝtr Liflandfki/ iáko ŝkoro ze wzyftkimi Kontorámi y z Zakonem Krzyżákow ŝwoich wiáre Luterská przyiáł *StryjKron* 767, 300, 308, 487 [2 r.], 502, 537 (10); *GórnRozm* Dv; *SarnStat* 1079, 1103, 1105; Przezeń [przez Zygmunta Augusta] Inflantfki Miŝtr ŝzumny ŝkrocony *KlonKr* F2v.

»mistrz niemiecki« (4): áby Miŝtr Niemiecki [magister Almaniae *JanStat* 856] w roku więtŝz piéczeć ŝwá téy zgodzie wiecznéy záwiesił. *SarnStat* 1079, 1079, 1103, 1105.

»pan mistrz« (9): Napyerwey na kthory spozob, krolya yego myłosczy dworzanye na then czaŝ panu Myŝtrzowy odpowyadaly *MetrKor* 37/1; ftroná Pána Kŝiáżęciá wybierze dwie albo trzy ofoby z ftrony Pána Miŝtrzá y Zakonu [de parte domini magistri et ordinis *JanStat* 897] *SarnStat* 114, 1114.

»mistrz starszy« (1): Powiedzýał iž fie mu [pruskiemu mistrzowi] tego [ołdu] nie godzi czynić przez przyzwolenia drugich Miŝtrzow ftárfzych/ ktorzy ŝá w Niemcech y we Włofzech. *BielKron* 415v.

»mistrz szpitala domu świętej Maryjej niemieckiej jerozolimskiego« (1): Dla tego My brát Lódwik z Erlicháffen Miŝtr Szpitalá domu świętéy Máriiéy Niemieckiéy Ierozolimŝkié⁸⁰ [nos frater Ludovicus de Erlichhausen, magister hospitalis domus sanctae Mariae Theutonicorum *JanStat* 863] w Prusiách: Oznáymuiemy przez ninieyfzy liŝt *SarnStat* 1086.

»mistrzowie zakonni« (1): dla czego tey vгоды potym nieprzyimowáli potomni miŝtrowie zakonni/ iáko nieŝlufzney *BielKron* 232.

»mistrz zakonu krzyżowniczego, Krzyżakow pruskich, krzyżacki« (6:1:l): Thoby e oszwyczonemu xyaszaczyv a panu olbrichthowy Margraby Brandemburŝkyemu myŝtrzowy zakonu krzyszownycznego [...] odpowiadamy *MetrKor* 34/288, 34/287v, 288, 37/1, 1v [2 r.]; Pierwŝy miŝtr Krzyżakow Prufkich/ Hermanus z Salce. *StryjKron* 295 marg; Podwákroć woŝlko Miŝtrzá Krzyżackiego Gwałtem poráził, z ŝzkodá wielká iego. *KlonKr* Ev.

»mistrz niemieckiego zakonu« (1): Opilánie Kliáżáth kthore przy they Koronácyey [...] byli [...] Miŝtr Niemieckiego zakonu. *BielKron* 331v.

»mistrz zakonu Panny Maryjej z Niemiec« (1): gdy Woyćiech z Brándeburgu miŝtr zakonu Pány Máryey z Niemiec (iáko oni zowá) zrzuciwŝy vbiór zakonny/ żonę poiął. *BielKron* 203v.

»mistrz zakonu rodskiego [= *templariuszy*]« (1): Tamże Miŝtr zakonu Rodŝkiego [*magister ordinis Rodiensis Miech* E2v] iętego w niewolá poŝláł do Franciey *MiechGlab* 68.

»mistrz zakonu templaryjow« (1): tám záfádził [*zoldan*] wielkie vŝŝy Sárácenow/ ktorzy poimáli Gwidoná y miŝtrzá zakonu Templáryow/ to iest/ Bożogrobŝkich Rycerzow. *BielKron* 179v.

Zestawienia: »pruski mistrz« [*szyk* 93:52] (145): *MetrKor* 37/2; Gdzież też pochowany ciała Miŝtra prufkie⁸⁰ j infzich czo naczelniejŝzych zakonu krzyżownikow. *MiechGlab* 13, **3v; zmyliwŝy liŝthy fáłŝywe/ że v nich [*margrabiów*] kupił Miŝtr Prufki Pomorŝká ziemię zá dziefięc thyfiác grzywien groŝy ŝzerokich *BielKron* 370; Miŝtrzow Prufkich była chorągiew ŝtara z żołtym krzyżem á we ŝrodku tarczá z orłem czárnym ná białym polu *BielKron* 425v, 203v, 231, 232 [3 r.], 232v, 369 (73); *BielSat* H; *StryjKron* 305, 380, 426, 487, 502, 517, 727; Pomoc od Polaków ma bydź dawána przeciwko Prufkiému Miŝtrzowi *SarnStat* 1070 marg, 25, 41 [2 r.], 110 marg, 1066, 1068 marg (13); *Kázimierz czwarty*. [...] Wnet nápomniony iáł pilnowác ŝwego, Y dwakroć Miŝtrzá poráził Prufkiego *KlonKr* E4v.

~ W połączeniu z imieniem (i nazwiskiem) [*w tym: imię + mistrz* (34), *mistrz + imię* (9)] (43): *MiechGlab* **4v, 9, 10, 12; Látá 1525. Miefiácá Márcá dnia dziefiátego/ Woyćiech Prufki Miŝtr ołd czynił Krolowi Polŝkiemu (*marg*) Ołd Prufki. (–) ŝrod rynku Krákwŝkiego *BielKron* 419, 220, 222 [2 r.], 225v, 231v, 233 (33); Przeto Miŝtr Prufki Conradus Valerodus/ ktoremu nie o wiárę/ ále o pánowánie wielkiego Xięŝtwá Litewŝkiego y Zmodzi/ [...] grá byłá/ Zebrał też woŝlká Prufkie z ŝwoimi Krzyżaki *StryjKron* 487, 300, 340, 432, 487, 502.

Szeregi: »pruski mistrz z komendatory; pruski mistrz i komendatorowie, pruski mistrz a kontorowie« [*szyk* 3:1] (2:1:1): s ŝtálá ŝie vgodá miedzy Krolem Polŝkim y Witułtem á miedzy Konradem Miŝtrzem Prufkim á Kontory iego *BielKron* 384v; W tym woŝlku Prufki Miŝtr zginął s Komendatory *BielKron* 384v, 369v, 370v.

»mistrz pruski z Krzyżaki« [*szyk* 1:1] (2): Miŝtr Prufki s Krzyżaki ŝwymi przywiodłŝy lud wielki z Niemiec obegnał miáłto Gdańlko *BielKron* 370, 370v. ~

»mistrz wielki« [*szyk* 17:1] (18): Téż gdzieby Miŝtr wielki [*magister generalis JanStat* 911] żadnym obyczáiem przyŝiádz niechćiał/ álbo z Królewŝká Iáłnoŝciá nie zgadzáł ŝie *SarnStat* 1126, 1087, 1105, 1106, 1108.

~ W połączeniu z imieniem (i nazwiskiem) [zawsze imię + mistrz] (3): Którą to zgodę/ [...] My brat Lodwik z Erlichawlen [!] Miłtrzn wielki/ z Komendory/ Conwentem/ y Zakonem nálezym [Nos frater Lodovicus de Erlichhausen magister generalis cum commendatoribus, conventu et Ordine nostris JanStat 885]/ imięniem nálezym [pochwalamy] SarnStat 1105, 1086, 1095.

W połączeniach szeregowych (7): chcemy/ áby obowiázki zprzymierzenia y zapifý/ którékólowiek fáz y były miedzy Miłtrzem wielkim [inter magistrum generalem JanStat 845]/ Pręceptory w Niemcech y Inflantciéich/ y Zakony ich pręłaty [uczynione] były niktzemné SarnStat 1069, 1079, 1085, 1086, 1087, 1105, 1108.

W formule dyplomatycznej [w tym: wielmożny a uczciwy pan mistrz (1); z zaimkiem: „ja” (2), „my” (3)] (6): [miedzy królem] z iednéy ftrony/ y námi przerzeczoným Miłtrzem wielkim y Komendory Zakonem [...] z drugiey ftrony wózýłtkié fporý/ roftérki/ [...] y fzkody miedzy ftronámi máią bydz odpufczoné/ y [...] wfpokoioné SarnStat 1087; Ia Lodwik Miłtrzn wielki Zakonu Pány Maryiiey w Niemcáz [Ego Lodovicus, magister generalis Ordinis sanctae Mariae Teuthonicorum JanStat 874] Kfiázę y Rádá Kroleftwá Polkfiego/ przyfięgam SarnStat 1095, 41, 1085, 1105, 1123.

Wyrażenia: »pan mistrz wielki« (1): miedzy Królem [...] y Wielmożnym á wczciwym pánem Miłtrzem wielkim błogofławionéy P. Máriiéy Theutonicorum Ierolimfkim [magnificum et venerabilem dominum magistrum generalem, ordinis beatae Mariae virginis domus Theutonicorum Hierozolimitani JanStat 908] w Pruśiéch SarnStat 1123.

»wielki mistrz zakonu braciej domu niemieckiego« (1): á przypifáz iáz [Kronikę pruską] Wernerowi de Orzelle wielkiemu Miłtrzowi Zakonu Bráciéy Domu Niemieckiego w Prufiéch StryjKron 288.

»mistrz wielki zakonu Panny Maryje; (zakonu) błogofławionej Panny Maryje domu niemieckiego jerozolimskiego mistrz wielki; mistrz wielki zakonu błogofławionej Maryje Theutonicorum (jerozolimskiego)« (2;2;2): IA N. Miłtrzn Wielki/ Zakonu Pány Máriiéy w Niemcach [Ego Lodovicus, magister generalis Ordinis, sanctae Mariae Theutonicorum JanStat 874]/ Kfiázę y Rádá kroleftwá Polkfiego/ przyfięgam SarnStat 41; BRát Páweł z Ruzdorfu Zakonu błogofławionéy Pány Máriiéy domu Niemieckiégo Ierolimfkiege Miłtrzn wielki [FRater Paulus de Ruzsdorff ordinis beatae Mariae domus Theutonicorum Hierozolimitanae magister generalis JanStat 904]/ obiáfniamy przez ninieyfzy Lift SarnStat 1120, 1085, 1095, 1107, 1123. ~

Szeregi: »mistrz i bracia domu niemieckiego« (1): Roku 1297. wielka niezgodá y nieznałki zázczęły fię miedzy miełczázny Rigenfkimi z iednéy ftrony/ á miedzy Miłtrzem y Brácią Domu Niemieckiego z drugiey ftrony StryjKron 308. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.].

»mistrz z klasztorem« (1): Miłtrzn s fwoim kłafztorem á Krol Kázimierz potáiemnie fie zgodzili fami (marg) Kázimierz fie zgodził s Krzyżaki potáiemnie (-). BielKron 374.

»mistrz i komend(at)orowie, kontorowie; mistrz z komendatory« (5;1;2): Ziemiá we wózem obfita/ tego zakonu kthory był w Prufiéch/ ma Miłtrzá y Komendátory fwe. BielKron 291v, 374; Potým Miłtrzn fám Ludwik z Comendatory był do Toruniá przyzwány Octobrá dniá 10. StryjKron 647, 647; Miłtrzn y Komendorowie fáz wzięci w Rádę Kroleftwá Polkfiege. SarnStat 1093 marg, 1096, 1099, 1102. [Ponadto w połączeniach szeregowych 26 r.].

»mistrz i konwent; konwent pruski z mistrzem« (3;1): Przyzwolił ná to [...] Kázimierz z drugimi poŕły od konwentu Pruŕkiego z Miŕtrzem ich *BielKron* 415v; [*miasto*] Miŕtrzowi y Konwentowi [*magistro et ordini JanStat* 857] ná Srzodopoŕtná Niedzielę bliŕko przyŕzłá [...] będziemi [!] powinni wrócić. *SarnStat* 1079, 1080 [2 r.].

»mistrz albo książę pruskie« (2): Arcybiskupem był náŕzych czáŕow Gwilelm z Brándebergu Woyciechá Miŕtrzá/ álbo Książęciá Pruŕkiego bráth *BielKron* 437v, 41.

»Krzyżacy z mistrzem« (1): Tegoż roku do nich wciągnęli Krzyżacy z Miŕtrzem Teodorykiem z Aldemburgu *BielKron* 369.

»Prusacy z mistrzem; mistrz i Prusacy« (1:1): w trzeciim woŕku byli Pruŕacy z Miŕtrzem ŕwoim Pomponem *BielKron* 360v; *KochProp* 11.

»mistrz, (i, albo) zakon« (50): [*skazujemy*] áby to myto y rzeczy wŕiętę Miŕtrz y Zakon był powinien wrócić [*magister et ordo restituere teneatur JanStat* 850]. *SarnStat* 1073; Miŕtrz y Zakon nie ma dáwać pomocy przeciwo Krolowi. *SarnStat* 1079 *marg*, 1068, 1069 [2 r.], 1070, 1071, 1072 [4 r.] (50).

β. *Komtur, przełozony konwentu i zarazem zarzadcá okręgu administracyjnego w zakonie i państwie krzyżackim* (3) : A thak przerzeczony poŕzel náŕch bandzie zandal ymyenyem náŕzym pana Markrabye aby thego themv Miŕtrzowy [*komendorowi łagowskiemu*] czynycz vyanczey zakazał *LibLeg* 7/69.

W połączaniu szeregowym (1): [*koŕdy biskup alsperski*] przy bytności Woiewody Márienburŕkiego/ y Stároŕty/ y Miŕtrzow [*magistrorum JanStat* 909]/ Mieŕczan z Toruniá/ [...] przyŕięgę vczynić będą powinni *SarnStat* 1124.

Szereg: »mistrz abo komendor« (1): ysz Mystrz abo Comendor Łagowŕki, kthori podnamy w panysthwe náŕfym ymyenye a mayanthoŕcz ma Zakazvye aby yego poddany [...] povynnoŕczy tich a roboth kthore [...] stharoŕczie náŕfemv Myedzirzeczŕkiemu szá povynny nyeczynyly. *LibLeg* 7/68v.

6. *Kat* (9) : przibyezall kath [...] powyadayacz yŕch człowyeka zabitho. [...] Interim przibyezall myŕtrzs ze człowyeka przed zanthuzem kthoŕz zabill. *LibMal* 1554/194; Zá tym pytáią miŕtrzá/ Co táki záŕłużył/ Ktory biorąc táiemnie/ w cudzych dobrách płużył? Odpowie miŕtrz Sádowni ŕwá kátowŕká mowá *KlonWor* 39; Tákw mowi miŕtrz. A ŕędzia dekretem nakaże: Máłodobry/ ŕkarz go tám iáko práwo każe (*marg*) Kátá z ŕtárego zwyczáiu zowá Máłodobrym. (–) *KlonWor* 40, 25, 38, 39.

Wyrażenia: »mistrz miejski« (1): A ŕzyodma [*sztukę ukradzionego srebra*] kthora theŕz miŕtrzewy myeifkyemu okazowal, vnyego nalyeziono *LibMal* 1549/149v.

[»mistrz sprawiedliwoŕci«: Artykuł 25. O mistrzu sprawiedliwoŕci. [...] mistrza sprawiedliwoŕci ma kaŕdy w pokoju zachowác, teŕz pod karaniem srogiem. *UstWojsk* 146, 96, 126.]

α. *W odniesieniu do czasow biblijnych* (1) :

Szereg: »ŕędzia i mistrz« (1): ŕędzye á Miŕtrze będyecie mieć nád ŕobá/ w káŕdym narodzye z oŕobná/ coby ŕpráwiedliwie ŕádzili *BielKron* 44v.

7. *n-loc: Mestre na stałym łądzie obok Wenecji* (1) : [*z Wenecji*] wyiechał/ do Miŕtrzá miáŕteczká ná brzegu *GórnDworz* P2v.

Synonimy: **1.** *bakalarz, nauczyciel, pedagog, uczyciel*; **2.** *mędrzec, uczony*; **3.** *autor, sprawca, twórca*; **5.** *przełozony, władcá*; **6.** *butel, ceklarz, kat, małodobry, opravca, siepacz, szargarz, szargat, szerga*.

[Uwaga: Wyraz hasłowy w znac. 1., 2. oraz 4. wykazuje niekiedy płynność semantyczną, co stwarza więcej niż jedną możliwość interpretacji.]

Cf **BLACHMISTRZ, BURMISTRZ, CECHMISTRZ, DWORMISTRZ, [GWIAZDMISTRZ], KACERMISTRZ, KUCHMISTRZ, MURMISTRZ, OCHMISTRZ, RACHMISTRZ, ROTMISTRZ, RUDMISTRZ, RURMISTRZ, WAGMISTRZ, WICEMISTRZ**

IM